

Undersøgelse af det lokale Agenda 21-arbejde

Dansk status 2004

November 2004

CASA (Center for Alternativ Samfundsanalyse)

Udarbejdet af CASA for Miljøministeriet, Skov-
og Naturstyrelsen, Landsplanafdelingen

Indholdsfortegnelse

1	Indledning.....	5
2	Opsamling.....	7
3	Undersøgelsens metode	13
3.1	Et desk-studie – kun vurdering af de offentliggjorte strategier.....	13
3.2	Analyse.....	14
4	Hvilke strategier er med i undersøgelsen?	17
4.1	Sammenhæng mellem nytilkomne strategier og tidligere lokal Agenda 21-arbejde.....	18
4.2	Strategiernes omfang.....	19
5	Lovens fem indsatsområder.....	21
5.1	I hvilket omfang forholder strategierne sig til de fem indsatsområder21	
5.2	Alternative indsatsområder	23
6	Målsætninger	25
6.1	Forskellige typer af målsætninger.....	25
6.2	Hvilke typer af målsætninger opstiller kommuner og amtskommuner?26	
7	Anvendelse af indikatorer	29
7.1	Fordelingen af strategier med indikatorer på landsplan.....	29
7.2	Flere indikatorer på vej?.....	31
7.3	Hvilke indikatorer anvendes i strategierne?	32
8	Aktiviteter i lokal Agenda 21-strategierne	35
8.1	Lokal Agenda 21-aktiviteter	35
8.2	Beskrivelser af tidligere og fremtidige projekter	37
8.3	Redskaber i lokal Agenda 21	37
9	Borgerinddragelse i lokal Agenda 21	39
9.1	Borgermøder	39
9.2	Hvordan inddrages borgerne i lokal Agenda 21	39
9.3	Hvilke aktører inddrager kommuner/amtskommuner i lokal Agenda 21	42
10	Integration med andre sektorer	45
11	Udformning af strategier for lokal Agenda 21.....	47
11.1	Planstatus.....	47
11.2	Høringer	48
11.3	Tværkommunalt samarbejde.....	49
11.4	Brug af Landsplanafdelingens vejledning.....	49
11.5	Ressourcer til lokal Agenda 21	50
12	Fire indblik i lokal Agenda 21	51
	Herning – Indikatorer er helt nødvendige!.....	53
	Storstrøms Amt – Sundhed i centrum.....	57
	Aalborg Commitments	61
	Strategi for et bæredygtigt Odsherred.....	65

Bilag 1	67
Lovens fem indsatsområder	67
Aktiviteter i lokal Agenda 21	69
Inddragelse af aktører.....	70

Forord

I foråret 2000 vedtog Folketinget en ændring af planloven som indeholder nogle bestemmelser for lokal Agenda 21. Lovgivningen fastholder det frivillige aspekt og det brede samarbejde, men samtidigt forpligtes kommunalbestyrelser og amtsråd til at redegøre for deres lokal Agenda 21-strategi hver fjerde år. Første gang amtskommuner og kommuner skulle offentliggøre en lokal Agenda 21-strategi var ved udgangen af 2003.

Ifølge lovgivningen skal miljøministeren endvidere give en redegørelse for det lokale Agenda 21-arbejde i amtskommuner og kommuner til Folketinget i samarbejde med de kommunale organisationer.

Til brug for ministerens redegørelse har Miljøministeriet, Skov- og Naturstyrelsen, Landsplanafdelingen fået foretaget en landsdækkende undersøgelse af danske kommuners og amters lokal Agenda 21-strategier. Vurderingskriterierne til brug for gennemgang af strategierne er udarbejdet i samarbejde med KL og Amtsrådsforeningen. Undersøgelsen og udarbejdelsen af denne rapport er gennemført af CASA (Center for Alternativ Samfundsanalyse) som konsulenter for Miljøministeriet, Skov- og Naturstyrelsen, Landsplanafdelingen.

Nærværende rapport indeholder en gennemgang af undersøgelsens resultater bl.a. i forhold til lovkrav, aktiviteter og borgerinddragelse suppleret med fire eksempelbeskrivelser. Det er Skov- og Naturstyrelsens håb, at rapporten vil bidrage konstruktivt til diskussion af erfaringerne fra den 1. generation af lokal Agenda 21-strategier samt udformningen af den kommende 2. generation.

1 Indledning

Lokal Agenda 21 stammer fra FN's Verdenstopmøde om miljø og udvikling i Rio de Janeiro i 1992. Her vedtog de 181 deltagende lande et handlingsprogram mod bæredygtig udvikling. Dokumentet blev kaldt "Agenda 21" – en dagsorden for det 21. århundrede.

Et af kapitlerne i handlingsprogrammet beskriver, hvordan *borgere* og de *lokale myndigheder* skal samarbejde om udvikling af lokale strategier/handlingsplaner samt initiativer for en bæredygtig udvikling. Det er denne del, der betegnes lokal Agenda 21. Lokal Agenda 21 rummer målsætninger om en social og miljømæssig bæredygtighed samt målsætninger om en demokratisk proces.

De sidste 10 år har mange danske amtskommuner og kommuner været i gang med lokal Agenda 21. Der er på frivillig basis blevet lavet strategier, handlingsplaner og projekter for lokal bæredygtig udvikling. I foråret 2000 vedtog Folketinget en ændring af planloven. Ændringen betød, at amtskommuner og kommuner en gang hver fjerde år skal udarbejde en redegørelse, der beskriver strategien for deres lokale Agenda 21-arbejde. Disse redegørelser betegnes i det følgende som "strategier".

Planloven fastlægger, at amtsråd og kommunalbestyrelser skulle vedtage deres første lokal Agenda 21-strategi senest ved årsskiftet 2003/2004.

Ifølge planloven skal kommuner og amtskommuner redegøre for deres lokale Agenda 21-strategi inden for fem indsatsområder. Det drejer sig om:

- 1) Mindskelse af miljøbelastningen
- 2) Fremme af en bæredygtig byudvikling og byomdannelse
- 3) Fremme af biologisk mangfoldighed
- 4) Inddragelse af befolkningen og erhvervslivet i det lokale Agenda 21-arbejde
- 5) Fremme et samspil mellem beslutningerne vedrørende miljømæssige, trafikale, erhvervsmæssige, sociale, sundhedsmæssige, uddannelsesmæssige kulturelle og økonomiske forhold.

Miljøministeren skal hvert fjerde år give en redegørelse til Folketinget om det lokale Agenda 21-arbejde i amtskommuner og kommuner.

Til brug for ministerens redegørelse har Landsplanafdelingen givet CASA, Center for Alternativ Samfundsanalyse, til opgave at udarbejde en status over de til Miljøministeriet indsendte strategier.

Baggrunden for nærværende "Status 2004" er en gennemlæsning og registrering af de 220 strategier, der ved udgangen af juni 2004 var indsendt til Landsplanafdelingen.

Status 2004 viser blandt andet at:

- Miljøministeriet har modtaget strategier fra 77% af amtskommunerne (10 ud af 13 amtskommuner) og 77% af kommunerne (210 ud af 271 kommuner)
- 47 kommuner har siden sidste statusopgørelsen over lokal Agenda 21-aktiviteter i 2001 indledt arbejdet med lokal Agenda 21. Hvor det var frivilligt at udarbejde en lokal Agenda 21-strategi i 2001, er det i kraft af planlovens bestemmelse nu pligtigt ved denne statusmåling i 2004.
- Næsten alle af de indsendte strategier indeholder målsætninger for det lokale Agenda 21-arbejde (94%)
- Tre ud af fire af de indsendte strategier forholder sig til samtlige af lovens fem indsatsområder (73%)
- Tre ud af fire af de indsendte lokal Agenda 21-strategier rummer beskrivelser af, hvad kommunen/amtskommunen direkte eller indirekte gør for at inddrage borgerne i Agenda 21-arbejdet (77%).

2 Opsamling

En ændring i planloven (vedtaget forår 2000) fastslår, at alle kommuner og amtskommuner skal offentliggøre en redegørelse for deres strategi for en bæredygtig udvikling i det 21. århundrede, samt indsende denne til miljøministeren.

Miljøministeriet har pr. d. 1.7.04 modtaget 220 strategier for lokal Agenda 21, fordelt på 10 fra amtskommuner og 210 fra kommuner. Dermed var der medio 2004 modtaget lokale Agenda 21-strategier fra 77% af samtlige amtskommuner og kommuner i Danmark.

CASA har læst og vurderet de indkomne strategier for lokal Agenda 21. Strategierne er registreret og vurderet med udgangspunkt i en række vurderingskriterier:

- Planlovens krav til indsatsområder
- Temaer, der har været belyst i de tidligere status undersøgelser¹
- Intentionerne i afsnittet i lokal Agenda 21 fra Rio.

Det er vigtigt at bemærke, at vurderingen og analysen af strategierne rækker ud over lovens minimumskrav for en strategi.

Vurderingskriterierne bag analysen af strategierne er udarbejdet i samarbejde med Skov- og Naturstyrelsen ved Landsplanafdelingen, KL og Amtrådsforeningen.

I det følgende er de vigtigste resultater fra den gennemførte status 2004 samlet. Resultaterne er struktureret, så de følger rapportens opbygning. Efter oversigtsskemaet på næste side er resultaterne uddybet.

---

¹ Der er i 1996, 1998 og i 2001 gennemført statusundersøgelser af lokal Agenda 21-aktiviteter i amtskommuner og kommuner. Metoden bag de to tidligere statusundersøgelser var spørgeskemaer til amtskommuner og kommuner, mens nærværende undersøgelse er baseret på indholdet i den offentliggjorte strategi.

Overblik

<i>Indsendte strategier for lokal Agenda 21</i>	
Andel af kommuner, der har indsendt en lokal Agenda 21-strategi	77%
Andel af amtskommuner, der har indsendt en lokal Agenda 21-strategi	77%
<i>Lovens fem indsatsområder</i>	
Strategien forholder sig til ingen af lovens indsatsområder	12%
Strategien forholder sig til alle lovens fem indsatsområder	73%
<i>Målsætninger</i>	
Strategien indeholder målsætninger for det lokale Agenda 21-arbejde	94%
Strategien indeholder specifikke målbare/kvantitative målsætninger	27%
<i>Indikatorer</i>	
Strategien indeholder indikatorer for lokal Agenda 21-arbejde	16%
Kommunen/amtskommunen beskriver, at de i fremtiden vil arbejde med indikatorer	11%
<i>Konkrete aktiviteter</i>	
Strategien indeholder beskrivelser af konkrete aktiviteter	89%
<i>Borgerinddragelse</i>	
Strategien indeholder beskrivelser af indsatsen for borgerinddragelse	77%
Borgermøder	37%
Borgerforum	40%
<i>Samarbejde på tværs af sektorer</i>	
Strategien bærer præg af at gå på tværs af sektorer	46%
<i>Planstatus</i>	
Strategien er udformet som en selvstændig strategi	41%
Strategien indgår som en del af kommuneplan eller planstrategi	58%
<i>Brug af høringer</i>	
Strategien har været i høring	71%
<i>Lokale ressourcer til indsatsen</i>	
Strategien beskriver, at der budgetteres med midler til lokal Agenda 21	40%
<i>Strategiernes omfang</i>	
1-2 sider	36%
3-10 sider	33%
Mere end 10 sider	31%

Tallene er procent af alle indsendte strategier

Nye Agenda 21-aktive kommuner

En sammenligning mellem aktivitetsniveauet for lokal Agenda 21 i 2001 og i dag viser, at 47 af de 73 kommuner, der ikke var aktive i 2001, nu i 2004 har vedtaget og indsendt en strategi for deres lokal Agenda 21-arbejde.

Lovens fem indsatsområder

Langt størstedelen af strategierne forholder sig til et eller flere af lovens fem indsatsområder (85%). 73% af strategierne forholder sig til alle lovens fem indsatsområder. Et mindre antal strategier definerer egne og helt andre indsatsområder end lovens (6%).

Desuden går 29% af de indsendte strategier ud over de fem indsatsområder i deres Agenda 21-arbejde, og arbejder både inden for lovens indsatsområder samt med en række supplerende indsatsområder.

Målsætninger

Planloven beskriver, at lokal Agenda 21-strategien skal indeholde amtsrådets henholdsvis kommunalbestyrelsens politiske målsætninger for det fremtidige arbejde inden for de fem i loven nævnte indsatsområder. Loven præciserer ikke hvilke typer af målsætninger, der skal indgå i strategierne.

Overordnet viser undersøgelsen, at 94% af de indsendte strategier beskriver en eller anden form for målsætninger. Specifikke kvantitative mål (der præciserer hvor, hvornår og hvor meget indsatsen omhandler) ses i 27% af strategierne.

De amtskommunale strategier anvender i større grad end de kommunale strategier kvantitative mål.

Indikatorer

Både kommuner og amtskommuner bruger i en vis udstrækning indikatorer til måling af deres lokal Agenda 21-indsats. 16% af alle strategier er allerede i gang med at opstille indikatorer for indsatsen, mens 11% omtaler, at de i fremtiden vil anvende indikatorer. Amtskommunerne er længst fremme i dette arbejde, idet 6 ud af de 10 tilsendte strategier fra amtskommunerne forholder sig til arbejdet med indikatorer.

De anvendte indikatorer for lokal Agenda 21-indsatsen er hovedsageligt driftsmæssige indikatorer. Der er hovedsageligt tale om indikatorer, der knytter sig affald, vandforsyning, spildevandsrensning og energiforbrug, især på egne institutioner.

Gode beskrivelser af konkrete aktiviteter

Strategierne er stærke i deres beskrivelser af konkrete aktiviteter, idet 89% af strategierne indeholder beskrivelser på aktivitetsniveau. Beskrivelserne af de konkrete aktiviteter er i mange strategier medvirkende til at give gode billeder af, hvordan indsatsen konkret tilrettelægges og implementeres.

Generelt afspejler strategierne, at mange lokal Agenda 21-aktiviteter er af typen "fej for egen dør". Det er aktiviteter, der er orienteret mod kommunens/amtskommunens egne institutioner.

De primære redskaber, som amtskommuner og kommuner angiver at bruge i forhold til lokal Agenda 21, er energistyring, grønne regnskaber og grønne indkøb. Disse tre metoder indtager førerpositionerne, som de mest anvendte i Agenda 21-arbejdet.

Borgerinddragelse i lokal Agenda 21-arbejdet

Tre ud af fire af de indsendte Agenda 21-strategier rummer oplysninger om, hvad kommunen/amtskommunen gør for at inddrage borgerne i Agenda 21-arbejdet.

Borgermøder og miljøforum er de mest populære måder at inddrage borgerne, de kan registreres i henholdsvis 37 og 40% af de indsendte strategier. Der er ingen væsentlig forskel på amtskommuner og kommuner i relation til borgermøder.

I forhold til borgerinddragelsen kan det konkluderes, at borgermøder stadig er en meget almindelig samarbejdsform mellem kommune/amtskommune og borgere. Borgermøder suppleres af miljøfora o.l., hvor særlig interesserede borgere eller organisationer mødes med kommunen. Denne udvikling kan ses som et udtryk for, at kommunernes dialog med borgerne er blevet både mere fokuseret og mere institutionaliseret.

Samarbejde på tværs af sektorer

Næsten 46% af strategierne går på tværs af sektorer, i mere eller mindre grad. Den tekniske sektor er den sektor, som lokal Agenda 21-funktionen oftest samarbejder med (92 kommuner/amtskommuner svarende til 42% af alle de indsendte strategier). Derudover er det hovedsageligt undervisningssektoren samt social- og sundhedssektoren, der indgår tværsektorielt samarbejde med. Strategierne fra amterne er i større udstrækning tværsektorielt orienteret end de kommunale strategier.

Lidt flere integrerede end selvstændige strategier

Ca. 4 ud af 10 strategier for lokal Agenda 21 er fremlagt som selvstændige strategier, mens de resterende 6 ud af 10 indgår som en del af kommuneplan eller planstrategi. Langt størstedelen af disse er en del af planstrategierne. Valget af integration med planstrategierne skyldes formentlig, at loven lægger op til den samme fireårige rytme, som planstrategierne udarbejdes efter.

Strategier i høring blandt borgere

Mindst 71% af strategierne har med sikkerhed været i høring hos amtskommunen eller kommunens borgere. I de resterende strategier er høringsprocessen ikke nævnt, hvorfor det reelle antal høringer formentlig er højere.

Lokale ressourcer til Agenda 21

Det er omtalt i 40% af strategierne, at der lokalt er budgetteret med økonomiske ressourcer til Agenda 21-arbejdet, enten angivet i form af mandetimer eller direkte budgettal.

Korte strategier har været vanskelige at vurdere

Mange af de indsendte strategier er meget kortfattede. Det har haft betydning for undersøgelsens resultat, idet de indsendte strategier har været det eneste datagrundlag for denne undersøgelse. Kun det skrevne ord er blevet vurderet og ikke de faktiske lokal Agenda 21-aktiviteter i kommuner og amtskommuner.

36% af de indsendte strategier for lokal Agenda 21-indsatsen er på 1-2 sider. 33% er på 3-10 sider, mens de resterende 31% er mere end 10 sider lange. Gennemsnitslængden på de kommunale lokal Agenda 21-strategier er 9 sider, mens strategier fra amtskommunerne i gennemsnit er 22 sider.

3 Undersøgelsens metode

Udgangspunktet for CASAs vurdering er de 220 strategier for lokal Agenda 21, der er blevet indleveret til Landsplanafdelingen inden 1.07.04. CASA har gennemført et såkaldt desk-studie. Alle tilsendte strategier er blevet vurderet på baggrund af et særligt vurderingsskema.

Vurderingsskemaets spørgsmål er udarbejdet i samarbejde mellem CASA og Skov- og Naturstyrelsen, Landsplanafdelingen. KL og Amtsrådsforeningen er blevet hørt ved udarbejdelsen af vurderingsskemaet. Ved udarbejdelsen af vurderingskriterierne er der hentet inspiration fra de tidligere statusundersøgelser af lokal Agenda 21-arbejdet². Svarene fra de tidligere og denne statusundersøgelse er dog ikke direkte sammenlignelige, idet metoderne og kilderne til besvarelsenerne er forskellige.

3.1 Et desk-studie – kun vurdering af de offentliggjorte strategier

Ved de tidligere statusmålinger har kommuner/amtskommuner selv svaret på de udsendte spørgsmål, mens det i nærværende undersøgelse var en forudsætning, at den skulle tage udgangspunkt i de offentliggjorte strategier og dermed udelukkende det skrevne ord. Som metode efterlader desk-studiet af lokal Agenda 21-strategierne et tomrum: Undersøgelsen giver ingen vurdering af de faktiske aktiviteter eller, hvorvidt, der er reel handling bag ordene.

Metoden og undersøgelsen kan undervurdere de kommuner/amtskommuner, der har valgt at nedprioritere udarbejdelse af deres lokal Agenda 21-strategi til fordel for at bruge ressourcer på implementering af planerne og det konkrete Agenda 21-arbejde.

Alene de indsendte strategier er vurderet

CASA har alene vurderet de strategier, som kommuner og amtskommuner har indsendt til Skov- og Naturstyrelsen, Landsplanafdelingen. I visse tilfælde refererer Agenda 21-strategierne til supplerende lokale dokumenter, men disse dokumenter indgår ikke i vurderingerne, hvis de ikke har været indsendt til Landsplanafdelingen.

---

² Der er i 1996, 1998 og i 2001 gennemført statusundersøgelser af lokal Agenda 21-aktiviteter i amtskommuner og kommuner. Metoden bag de to tidligere statusundersøgelser var spørgeskemaer til amtskommuner og kommuner, mens nærværende undersøgelse er baseret på indholdet i den offentliggjorte strategi.

Ingen sammenligninger med tidligere statusundersøgelser

Denne undersøgelse består af en vurdering af de strategier, der er udarbejdet og offentliggjort efter planlovens ændring i 2000. Dermed er der tale om en første generationsvurdering af de indsendte strategier. Der er tidligere gennemført analyser af amtskommuners/kommuners faktiske Agenda 21-indsats på baggrund af spørgeskemaer til dem. Da den metodiske tilgang er væsentlig forskellig, er det ikke muligt at foretage sammenligninger med henblik på at vurdere udviklingstendenser i indsatsen. Det ville kræve en anden form for undersøgelse.

3.2 Analyse

Der er til statusundersøgelsen udarbejdet et vurderingsskema. Vurderingsskemaet er opdelt i 5 dele, der indhenter informationer om processen med udarbejdelsen af strategien, mål og indikatorer, konkrete aktiviteter, samt hvilke aktører, der inddrages i lokal Agenda 21-arbejdet. Vurderingsskemaet er vedlagt som bilag.

Alle 220 tilsendte lokal Agenda 21-strategier er blevet læst og et vurderingsskema blevet udfyldt. Resultaterne af de 220 vurderinger er blevet samlet i en database.

Databasen er bearbejdet statistisk, og i denne rapport gennemgås resultaterne. Den statistiske bearbejdelse er primært en beregning af, hvor store andele og hvor mange af strategierne, der kan registreres inden for de udvalgte kriterier. Derudover er der, hvor det er fundet relevant, lavet en række krydskørsler mellem forskellige kriterier, for eksempel fordelingen på amtskommuner og kommuner inden for et givent indsatsområde.

Cluster-analyse

I kapitel 9 om Borgerinddragelsen i Agenda 21-arbejdet er der gennemført en tværgående statistisk analyse i form af en såkaldt cluster-analyse. En cluster-analyse afslører, om der er særlige grupperinger inden for datamaterialet. For eksempel bliver det muligt at se, om visse kommuner/amtskommuner er kendetegnet ved at lave en særlig type aktiviteter.

4 indblik i lokal Agenda 21

Som supplement til desk-studiet af de lokale Agenda 21-strategier har CASA gennemført interview med 2 kommuner, en sammenslutning af kommuner samt en amtskommune. På baggrund af interviewene er der udarbejdet fire beskrivelser, der fra hver sin vinkel illustrerer interessante perspektiver for det kommunale og amtskommunale Agenda 21-arbejde.

Anvendte betegnelser

I denne rapport anvendes for nemheds skyld fællesbetegnelsen "strategi" om de dokumenter kommuner og amtskommuner har indsendt til Landspla-

nafdelingen. Kommuner og amtskommuner anvender en række andre betegnelser og titler, for eksempel Plan for Agenda 21, Redegørelse for lokal Agenda 21, Bæredygtig udvikling i en given kommune.

Agenda 21 og lokal Agenda 21 opfattes synonymt i rapporten.

Bornholms Regionskommune bliver i denne undersøgelse betragtet som en kommune.

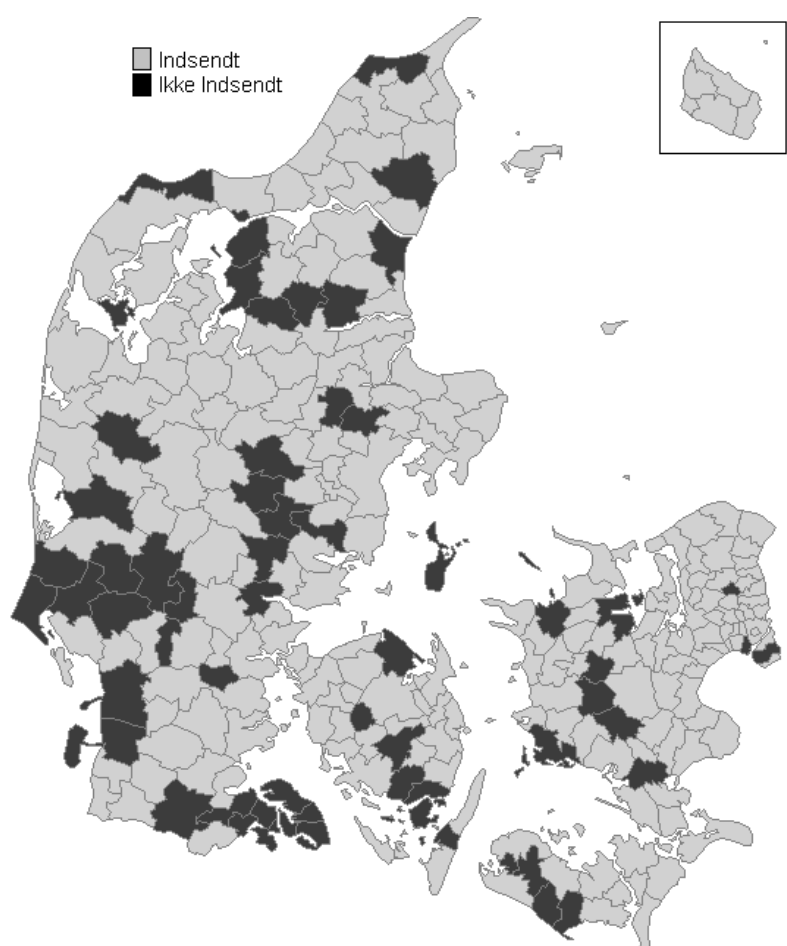

4 Hvilke strategier er med i undersøgelsen?

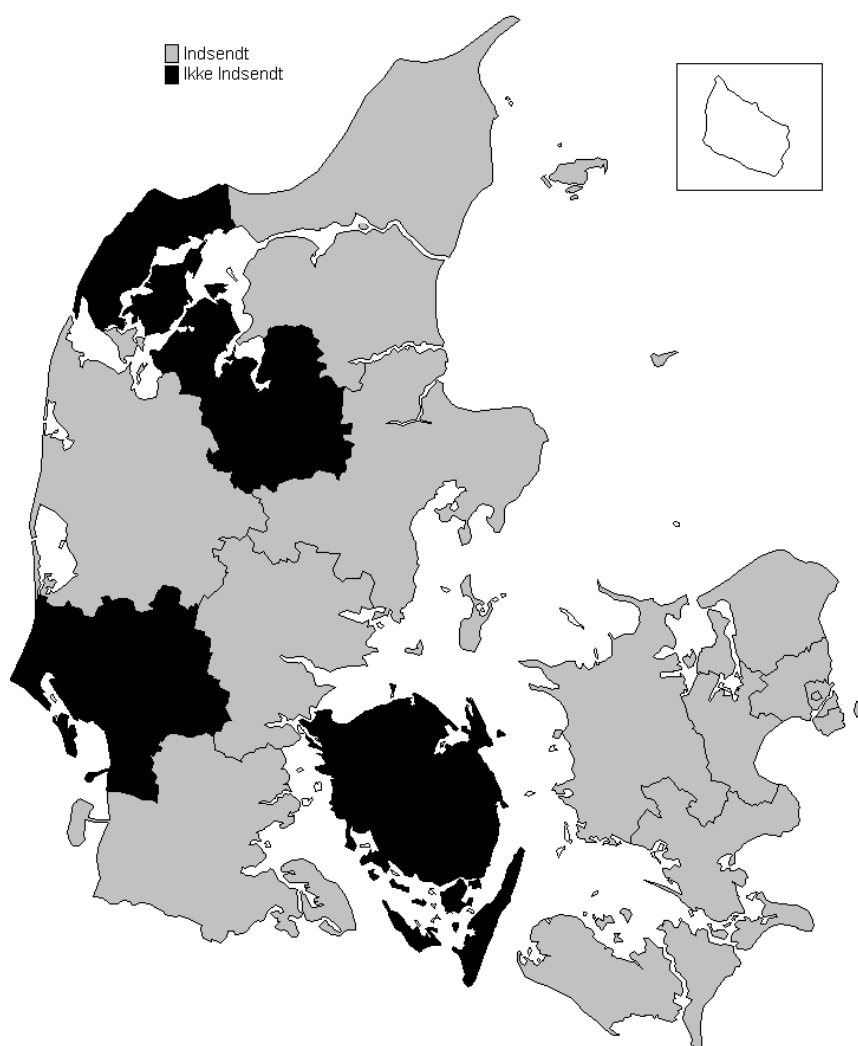
CASA har undersøgt alle strategier for lokal Agenda 21, som er blevet indsendt til Miljøministeriet indtil d. 1.7.2004. Det drejer sig om 220 strategier ud af 284 mulige. Det betyder, at 77% af landets amtskommuner og kommuner har indsendt en strategi for deres lokale Agenda 21-arbejde til Miljøministeriet.

Modtagne lokal Agenda 21-strategier pr. 1.7.2004

	Antal modtagne	Procent af mulige
Kommuner	210	77% (af 271 kommuner)
Amtskommuner	10	77% (af 13 amtskommuner)
I alt	220	77% (284 amtskommuner og kommuner)

Kort 1. Geografisk fordeling af de indsendte strategier (pr. 1.7.2004) fra kommunerne.

Kort 2. Geografisk fordeling af de indsendte strategier (pr. 1.7.2004) fra amtskommunerne.

4.1 Sammenhæng mellem nytilkomne strategier og tidligere lokal Agenda 21-arbejde

I CASAs registreringer af de 220 lokale Agenda 21-strategier er der importeret data fra Landsplansafdelingen om, hvilke kommuner/amtskommuner der var henholdsvis aktive og ikke aktive i lokal Agenda i 2001.

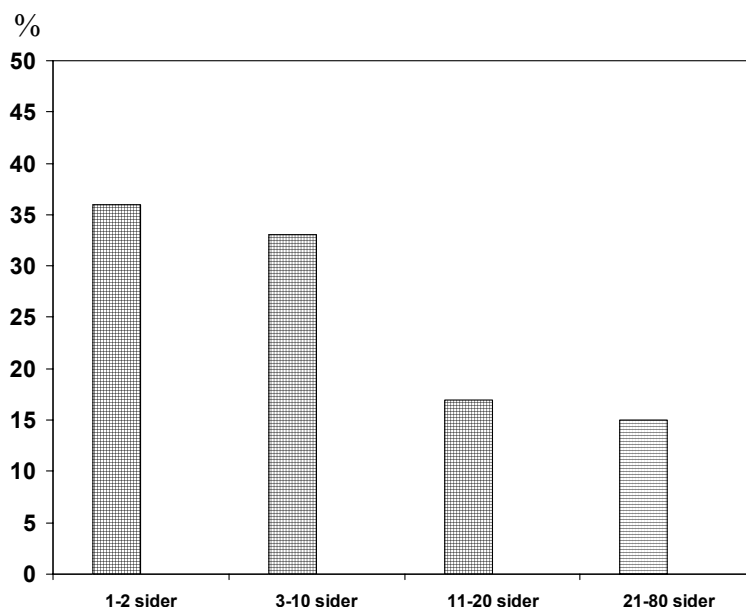
Antal kommuner/amtskommuner	Har indsendt strategi 2003/04	Har ikke indsendt strategi 2003/04	Total
Var Agenda 21-aktiv i 2001.....	173	38	211
Var ikke Agenda 21-aktiv i 2001	47	26	73
Total	220	64	284

I 2001 var 73 kommuner ikke Agenda 21-aktive. 47 af de 73 har nu formuleret og indsendt en strategi for deres lokale Agenda 21-arbejde. De resterende 26 kommuner, der var inaktive i 2001 har ikke indsendt en strategi for lokal Agenda 21. Dertil kommer 38 kommuner/amtskommuner, der tidligere har oplyst at være Agenda 21-aktive, men som har undladt at indsende en strategi.

Alle landets amtskommuner var lokal Agenda 21-aktive i 2001, heraf har 10 amtskommuner formuleret og indsendt en strategi for indsatsen i 2003-04. Undersøgelsen tyder på, at planlovens bestemmelser har medført, at flere kommuner og amtskommuner har besluttet at blive lokal Agenda 21-aktive og at udarbejde en redegørelse for arbejdet. Planloven har øjensynligt fungeret som drivkraft bag de 51 kommuner, der er blevet Agenda-21-aktive siden sidste statusundersøgelse i 2001.

4.2 Strategiernes omfang

CASA har registreret omfanget af strategierne i form af sidetal. Længden af en Agenda 21-strategi siger ikke noget om kvaliteten.

36% af de indsendte strategier for lokal Agenda 21-indsatsen er på 1-2 sider. 33% er på 3-10 sider, mens de restende 32% er mere end 20 sider lange.

Strategierne fra amtskommunerne er generelt længere og mere omfattende end de kommunale strategier. Gennemsnittet for længden på en kommunal strategi er på 9 sider, mens det tilsvarende gennemsnit er på 22 sider for de amtskommunale strategier.

5 Lovens fem indsatsområder

I planloven er det bestemt, at kommuner og amtskommuner skal redegøre for deres lokale Agenda 21-strategi indenfor fem indsatsområder. Det drejer sig om:

- 1) Mindskelse af miljøbelastningen
- 2) Fremme af en bæredygtig byudvikling og byomdannelse
- 3) Fremme af biologisk mangfoldighed
- 4) Inddragelse af befolkningen og erhvervslivet i det lokal Agenda 21-arbejde
- 5) Fremme et samspil mellem beslutningerne vedrørende miljømæssige, trafikale, erhvervmæssige, sociale, sundhedsmæssige, uddannelsesmæssige kulturelle og økonomiske forhold.

Strategien skal som minimum indeholde amtsrådets eller kommunalbestyrelsens politiske målsætninger for de fem indsatsområder. CASA har derfor ved læsningen af strategierne registreret, hvorvidt de opfylder lovens krav om oplysninger indenfor de fem indsatsområder.

Hvor mange strategier forholder sig til lovens fem indsatsområder?

Hvor mange strategier forholder sig til...	Antal	Procent af alle indsendte strategier %
...samtlige af lovens fem indsatsområder	160	73
kun 4 af lovens indsatsområder	18	8
kun 3 af lovens indsatsområder	4	2
kun 2 af lovens indsatsområder	10	4
kun 1 af lovens indsatsområder	2	1
ingen af lovens indsatsområder	26	12
Total	220	100

73% af de indsendte strategier forholder sig til samtlige af lovens fem indsatsområder, mens 12% af strategierne slet ikke beskriver nogen af lovens indsatsområder. De resterende strategier (i alt 15%) forholder sig til mellem 1 og 4 af lovens indsatsområder. Denne opgørelse fortæller ikke, hvilke af indsatsområderne, der er tale om.

5.1 I hvilket omfang forholder strategierne sig til de fem indsatsområder

Der er ingen direkte krav til ambitionsniveauet for lovens fem indsatsområder. Strategien må gerne beskrive indsatsområder, der ligger uden for de fem nævnte indsatsområder.

For at få et indtryk af, i hvor høj grad de enkelte amtskommuner og kommuner har redegjort for deres strategi, har CASA vurderet *i hvilket omfang* strategierne forholder sig til lovens fem indsatsområder og karakteriseret dette ud fra fem niveauer:

- Slet ikke:* Indsatsområdet er ikke nævnt i strategien
- Næsten ikke:* I strategien kan hovedsageligt overskriften genfindes, mens indholdet derunder er meget sparsomt.
- Noget:* I strategien findes målsætninger på området eller oplysning om enkelte aktiviteter.
- I væsentlig grad:* I strategien findes målsætninger samt oplysninger om, hvordan der arbejdes med Agenda 21 herunder aktiviteter.
- I høj grad:* I strategien er det på omfattende vis oplyst, hvordan amtskommunen/kommunen arbejder med Agenda 21 – herunder aktiviteter og målsætninger.

I hvilket omfang forholder strategien sig til lovens fem indsatsområder?

(antallet af strategier i parentes)	I høj grad	I væsentlig grad	Noget	Næsten ikke	Slet ikke	Total
1) Mindskelse af miljøbelastning	15% (33)	24% (52)	32% (70)	17% (37)	13% (28)	100% (220)
2) Fremme af bæredygtig byudvikling og –omdannelse	6% (13)	17% (37)	26% (57)	30% (65)	22% (48)	100% (220)
3) Fremme af biologisk mangfoldighed	8% (17)	19% (42)	30% (65)	27% (59)	17% (37)	100% (220)
4) Inddragelse af befolkning og erhvervsliv	7% (20)	11% (32)	30% (66)	30% (66)	16% (36)	100% (220)
5) Samspil mellem miljø, trafik og andre sektorer	8% (19)	12% (27)	24% (54)	34% (75)	21% (45)	100% (220)

Det overordnede billede er, at størstedelen af strategierne forholder sig til de fem indsatsområder. “Mindskelse af miljøbelastningen” er det indsatsområde, som flest strategier forholder sig til, nemlig 87%. Årsagen til dette skal sandsynligvis findes i, at lokal Agenda 21 i Danmark traditionelt har været målrettet mod nedsættelse af miljøbelastningen.

Der findes oplysninger i 78% af strategierne om kommunen/amtskommunens arbejde med fremme af bæredygtig byudvikling og -omdannelse. Fremme af biologisk mangfoldighed findes der oplysninger om i 83% af strategierne. Inddragelse af befolkningen er beskrevet i 84% af strategierne. Indsatsområdet "Samspil mellem sektorer" er det af de fem indsatsområder, som med 79%, er mindst beskrevet i strategierne.

Miljøministeriet, KL og Amtsrådsforeningen har bedt om at få undersøgt lovens to sidste indsatsområder "Inddragelse" samt "Samspil mellem sektorer" yderligere således, at det bliver muligt at indkredse, hvordan kommuner/amtskommuner arbejder med de to punkter. Resultaterne af dette er placeret i hhv. kapitel 9 og 10. Disse kapitler vedrører de procesorienterede elementer omkring Agenda 21-strategierne.

De strategier, der slet ikke forholder sig til lovens indsatsområder er undersøgt for, om de i stedet definerer egne indsatsområder. Det viser sig, at 13 ud af de 26 kommuner/amter, der slet ikke forholder sig til planlovens indsatsområder definerer helt deres egne og helt andre indsatsområder. Deres strategier bygger typisk på deres i forvejen opbyggede indsatsområder på Agenda 21-området.

5.2 Alternative indsatsområder

Som det fremgik af statusundersøgelserne i 1996, 1998 og 2001 har langt de fleste kommuner/amtskommuner været i gang med lokal Agenda 21 i en årække før planlovens bestemmelser om lokal Agenda 21 blev vedtaget.

Med henblik på at indfange, hvorvidt kommunernes/amtskommunernes lokale Agenda 21-arbejde går udover de i planloven omtalte indsatsområder, har det været ønsket at undersøge, om strategierne forholder sig til andre indsatsområder. Det har i vurderingen til tider været vanskeligt at vurdere om et givent indsatsområde lå indenfor eller udenfor lovens fem områder, da lovens indsatsområder er meget bredt formuleret. Derudover har ikke alle kommuner/amtskommuner brugt lovens formulering direkte i deres Agenda 21-strategier, og det har yderligere gjort vurderingen en smule uklar.

Beskriver strategien andre indsatsområder end de fem, der er nævnt i loven?

	Antal	Procent
Ja	63	29
Nej	157	71
I alt	220	100 %

CASA har registret, at 29% af de indsendte strategier går udover de fem indsatsområder i deres lokal Agenda 21-arbejde. I undersøgelsen er det ikke registreret, hvilken type indsatsområder, der er tale om.

6 Målsætninger

I planloven står, at lokal Agenda 21-strategien skal indeholde amtsrådets henholdsvis kommunalbestyrelsens politiske målsætninger for det fremtidige arbejde inden for de fem i loven bestemte indsatsområder.

6.1 Forskellige typer af målsætninger

Overordnet viser undersøgelsen, at næsten alle de indsendte strategier beskriver en eller anden form for målsætninger. Målsætningerne er ikke nødvendigvis knyttet specifikt til lovens fem indsatsområder, og de har meget vekslende karakter, men loven beskriver ikke, hvordan målsætningerne skal beskrives i strategien.

I Vejledning til udarbejdelse af lokal Agenda 21-strategier³ er beskrevet, at det er væsentligt at målsætningerne er så konkrete som muligt. Vejledningen anbefaler desuden, at strategien opstiller såkaldte målbare mål. CASA har derfor registreret både kvalitative og kvantitative mål i strategierne.

Denne undersøgelse opdeler målene i overordnede og mere specifikke kvalitative og kvantitative mål.

Et eksempel på en **overordnet kvalitativ målsætning** er:

“Vi ønsker en bæredygtig udvikling i X-købing kommune, så der bliver ressourcer til og livskvalitet for fremtidige generationer.”

Her handler det om den helt overordnede udviklingsretning for kommunen, men strategien beskriver hverken hvornår eller hvordan.

Eksempel på en **specifikt kvalitativ målsætning** er:

“Vi vil anlægge en ny legeplads i Byparken, så børnene i området får adgang til en god legeplads.”

Med denne type af målsætning er det tydeligt for borgerne, hvad og hvor noget skal ske. I vurderingen er alle kvalitative mål, der indeholder faktiske handlinger, præcise stednavne eller særlige grupper af mennesker placeret i denne kategori.

Eksempel på en **overordnet kvantitativ målsætning**:

“Vi vil nedbringe trafikstøjen fra Hovedvejen.”

---

³ Strategi for lokal Agenda 21 – en vejledning. Udgivet af Miljøministeriet, marts 2002.

De overordnede kvantitative målsætninger handler om mængder, der er enten noget, der skal være mere eller mindre af. Mens de mere specifikke kvantitative mål definerer også om, hvor noget skal ske, og hvad målet er.

Et eksempel på en **specifik kvantitativ målsætning** er:

“Vi vil inden for de næste 5 år nedbringe trafikstøjen fra Hovedvejen med 10 db.”

En specifik kvantitativ målsætning er meget tydelig for borgerne både med hensyn til hvornår, hvad og hvor meget, der skal ske. I vurderingen er den type målsætninger, der indeholder procenter og år placeret i denne kategori. Kvantitative mål om at nedbringe eller forøge, men uden præcise mål, tal eller år er placeret i den overordnede kategori.

6.2 Hvilke typer af målsætninger opstiller kommuner og amtskommuner?

På baggrund af ovenstående opdeling af mål er det blevet registreret, hvilke typer af målsætninger, der indgår i de tilsendte strategier.

Hvilke typer af mål opstiller kommuner og amtskommuner for lokal Agenda 21-arbejdet? (flere svar mulige)

	Indeholder overordnede kvalitative mål		Indeholder kvalitative mål		Indeholder overordnede kvantitative mål		Indeholder kvantitative mål	
Kommune	187	89%	132	63%	80	38%	54	26%
Amtskommune	9	90%	9	90%	7	70%	6	60%
Total – af alle indsendte strategier	1963	89%	141	64%	87	40%	60	27%

Når den enkelte strategi er blevet vurderet, er alle typer af målsætninger blevet registreret, derfor kan en strategi godt være repræsenteret i alle fire kategorier. Registreringen fortæller ikke, hvorvidt en type af mål er mere eller mindre brugt i strategien. Hvis bare et kvantitativt mål er blevet registreret bliver strategien rubriceret under *indeholder kvantitative mål*.

6% af strategierne indeholder ingen mål overhovedet. Dermed indeholder 94% af strategierne en eller anden form for mål (tal fremgår ikke af tabellen).

Som det ses af tabellen indeholder langt de fleste Agenda 21-strategier overordnede kvalitative mål. De mere specifikke kvalitative mål er også repræsenteret i 64% af strategierne. Kvantitative mål ses i 40% af strategierne. Der er 27% af strategierne, som indeholder specifikke kvantitative mål.

De amtskommunale strategier anvender i større grad end de kommunale strategier kvantitative mål.

7 Anvendelse af indikatorer

Der har de seneste år været meget fokus på brugen af indikatorer i lokal Agenda 21-arbejdet. Indikatorer er et godt udgangspunkt for at målrette en lokal Agenda 21-strategi mod udvalgte problemer og derefter måle på, hvordan det er gået.

Det har derfor været ønsket at undersøge, hvorvidt kommunerne/amtskommunerne angiver, at de anvender indikatorer i deres lokal Agenda 21-arbejde. Det har været nødvendigt at skelne mellem de kommuner/amtskommuner, der beskriver, hvordan de allerede bruger indikatorer, og de som angiver, at de i fremtiden vil anvende indikatorer.

Planloven stiller ikke krav om at strategierne for lokal Agenda 21 skal indeholde indikatorer for indsatsen.

Er det beskrevet, om kommunen/amtskommunen anvender indikatorer i arbejdet med Agenda 21?

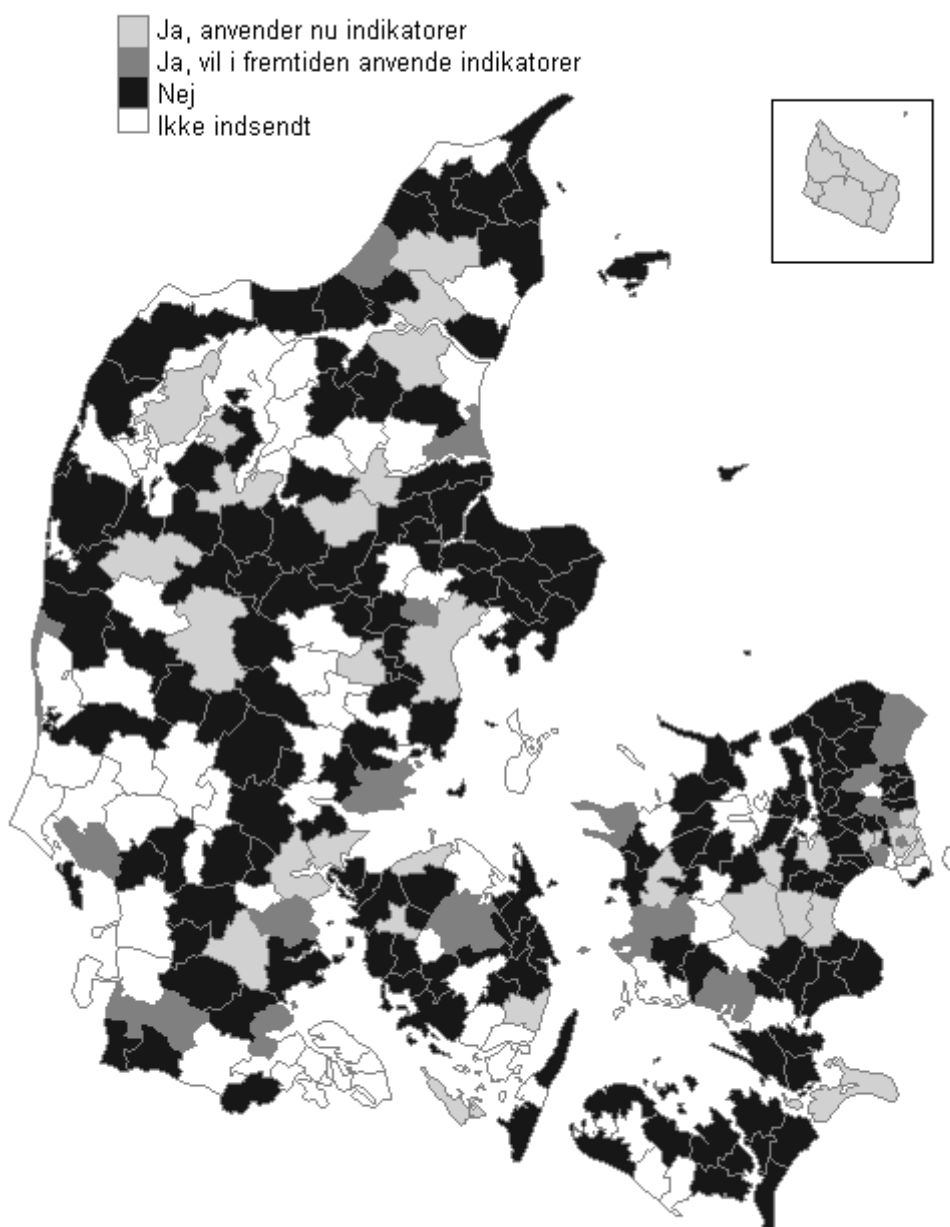
	Ja, anvender nu indikatorer		Ja, vil i fremtiden anvende indikatorer		Ikke beskrevet		Total – antal strategier	
Kommuner	31	15%	23	6%	156	74%	210	100%
Amtskommuner	4	40%	2	20%	4	40%	10	100%
Total	35	16%	25	11%	160	73%	220	100%

Både kommuner og amtskommuner angiver at benytte indikatorer i en vis udstrækning. 16% af alle strategier er allerede i gang med at opstille indikatorer for indsatsen, mens 11% omtaler, at de i fremtiden vil anvende indikatorer. Amtskommunerne har i højere grad end kommunerne beskrevet deres arbejde med indikatorer i de indsendte strategier, således forholder samlet set 6 ud af 10 strategier fra amtskommunerne sig til indikatorer (enten ved at anvende dem eller i fremtiden at ville anvende).

7.1 Fordelingen af strategier med indikatorer på landsplan

Danmarkskortet viser, at brugen af indikatorer i Agenda 21 finder sted i hele landet. I den følgende tabel ses den procentvise fordeling. Af kortet over amter ses en tilsvarende fordeling.

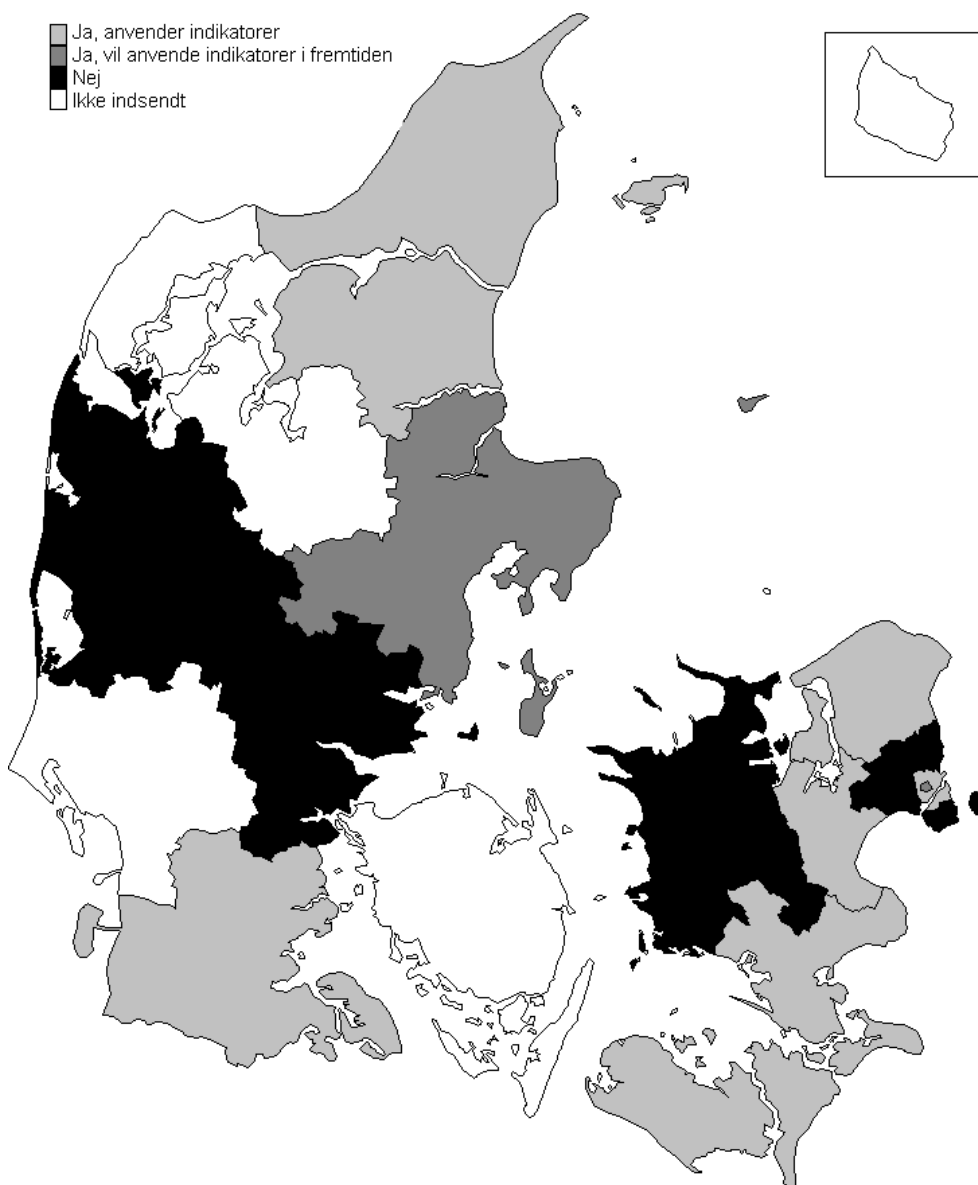
Er det beskrevet om kommunen bruger indikatorer i arbejdet med lokal Agenda 21?

Kort 3. Kommunernes brug af indikatorer.

Er det beskrevet om amtskommunen bruger indikatorer i arbejdet med Agenda 21?

Kort 4. Amtskommunernes brug af indikatorer.

7.2 Flere indikatorer på vej?

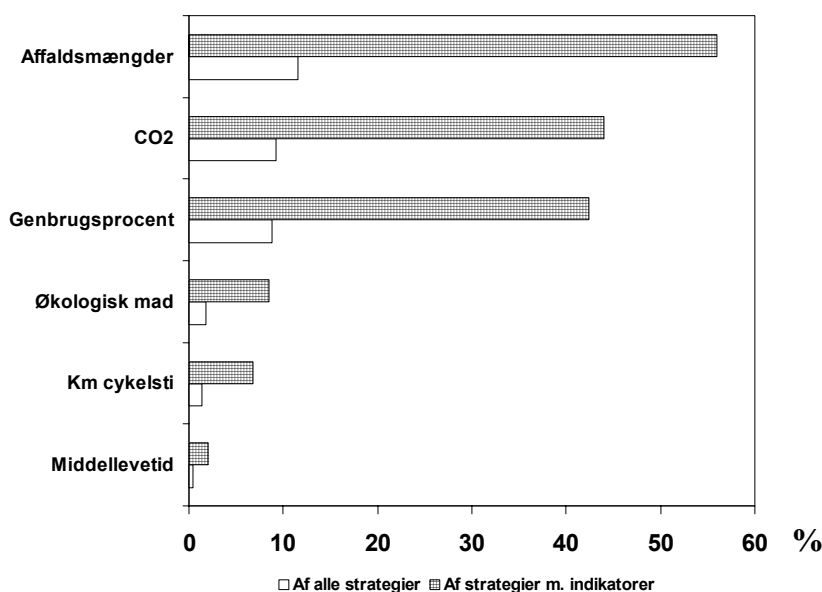
En række kommuner angiver i strategien, at de har grønne regnskaber enten for kommunen som helhed eller enkelte institutioner. Når antallet af grønne regnskaber for kommunen som helhed krydses med anvendelsen af indikatorer viser det sig, at 32% af de kommuner/amtskommuner, der ikke anvender indikatorer eller har planer om det, faktisk har grønne regnskaber. Med andre ord er der en række kommuner/amtskommuner, der arbejder med grønne regnskaber og miljøindikatorer, men blot har fravalgt at beskrive det arbejde i deres strategi for lokal Agenda 21.

Disse kommuner og amtskommuner har sandsynligvis et særdeles godt grundlag for i fremtiden at arbejde med indikatorer, og dermed er der grundlag for en stigning i antallet af strategier, der indeholder indikatorer.

7.3 Hvilke indikatorer anvendes i strategierne?

Det er under vurderingen blevet registreret, hvilke indikatorer kommunerne/amtskommunerne angiver at bruge eller har planer om at bruge. Primært for at få indtryk af, hvilke områder indikatorerne dækker, men også for at samle inspiration til de kommuner/amtskommuner der gerne vil i gang med arbejdet med indikatorer.

Ved udarbejdelse af vurderingsskemaer blev der på forhånd udvalgt 5 indikatorer. De blev udvalgt på baggrund af materiale fra kommuner og amtskommuner, der tidligere har arbejdet med Agenda 21. De afspejler centrale elementer i lokal Agenda 21-arbejdet: ressourcer, energi og sundhed.

Eksempler på indikatorer i strategierne

For at give et indtryk af de forskellige typer af indikatorer der arbejdes med i kommuner og amtskommuner, har CASA registreret alle de øvrige indikatorer, der er nævnt i de indsendte strategier. Et udpluk af dem gengives her:

- Antal sløjfede boringer grundet pesticidforurening
- Forekomst af udvalgte pesticider i drikkevand

- Hvor mange borgere, der deltager i naturvandring
- Hvor mange borgere, der deltager i borgermøder
- Hvor mange borgere, der søger om tilskud til vandhuller
- Trafik- og ulykkestal
- Antallet af institutioner med en miljøansvarlig medarbejder
- Antallet af institutioner med miljømål
- Antal børn, der får økologisk mad dagligt i børnehaver
- Andel af vedvarende energi
- Udvikling i el-forbruget pr. borger
- Skoleelever, der går og cykler til skole
- Antal miljøcertificerede virksomheder
- Antal virksomheder, der er medlem af miljøforum/miljøklub
- Antal virksomheder, der deltager i møder i miljøforum/miljøklub

Hovedindtryk af arbejdet med indikatorer

De indsendte strategier giver et meget varieret indtryk af, hvor langt amtskommuner og kommuner er med at anvende indikatorer. I visse strategier ses det tydeligt, at det systematiske arbejde med indikatorer er foregået gennem flere år, og derved kan resultaterne af det lokale Agenda 21-arbejde måles over en årrække. Af andre strategier fremgår det, at indikatorerne kun lige er under udarbejdelse.

Der er dog overordnet meget enslydende emneområder, der arbejdes med i alle strategier. Gennemgående er de driftsmæssige indikatorer meget fremherskende. Det er indikatorer, der knytter sig affald, vandforsyning, spildevandsrensning og energiforbrug, især på egne institutioner.

Derudover er indikatorerne kendetegnet ved at være relateret til miljøområdet. Meget få strategier tager fat på indikatorer, der relaterer sig til den sociale del af bæredygtighedsområdet og her er der primært tale om indikatorer, der forholder sig til sundhed f.eks. middellevelevetid.

8 Aktiviteter i lokal Agenda 21-strategierne

Det har i tidligere statusundersøgelser været kortlagt, hvilke lokal Agenda 21-aktiviteter kommuner og amtskommuner har igangsat. Der har derfor været interesse for at registrere om kommuner/amtskommuners Agenda 21-strategier oplyser om konkrete aktiviteter.

Angiver strategien, hvilke projekter og konkrete aktiviteter, der arbejdes med i forbindelse med lokal Agenda 21?

	Antal	Procent
Ja	196	89
Nej	24	11
I alt	220	100%

Tabellen viser, at strategierne er stærke i deres beskrivelser af konkrete aktiviteter, da 89% af strategierne indeholder beskrivelser på aktivitetsniveau. Beskrivelserne af de konkrete aktiviteter er i mange strategier medvirkende til at give gode billeder af, hvordan indsatsen konkret tilrettelægges og implementeres.

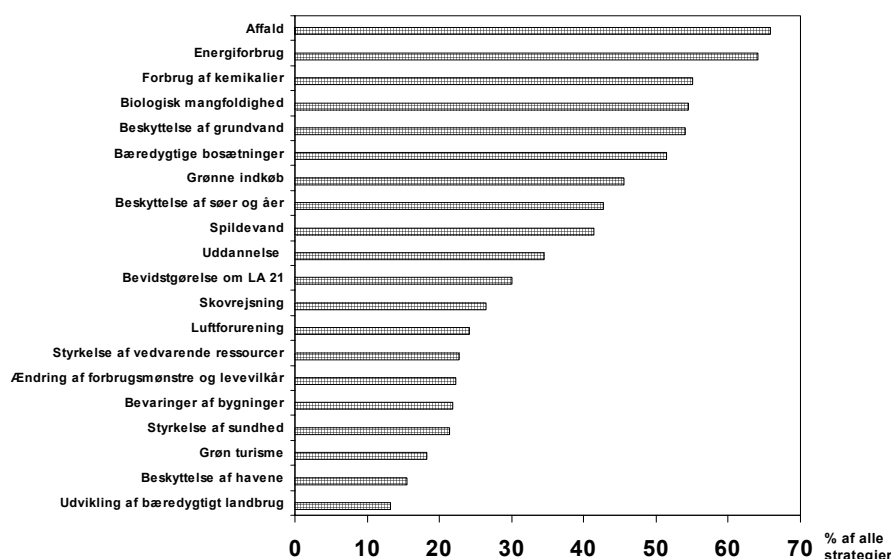
Krydset med længden af strategierne viser det sig at langt størstedelen (85%) af de strategier, der ikke indeholder konkrete aktiviteter er på 1-2 sider. Længden af strategierne kan forklare, hvorfor de ikke indeholder aktivitetsbeskrivelser.

8.1 Lokal Agenda 21-aktiviteter

CASA har registreret hvilke temaer, der angives for de oplyste aktiviteter. Temaerne, der er undersøgt i forbindelse med registreringen er inspireret af de tidligere statusundersøgelser af lokal Agenda 21. Ved udarbejdelsen af den første danske statusundersøgelse opstillede man en række temaer på baggrund af lokal Agenda 21, som det blev formuleret i Rio de Janeiro i 1992.

Nedenstående tabel giver dermed et billede af, hvorvidt de indsendte strategier matcher de retningslinier for lokal Agenda 21, der blev vedtaget i Rio de Janeiro.

Hvilket tema angives for lokal Agenda 21-aktiviteterne?

Tallene er angivet i procent af *alle* de vurderede strategier.

Generelt afspejler strategierne at mange af lokal Agenda 21-aktiviteter er af typen “fej for egen dør”. Det er aktiviteter, der er orienteret mod kommunens/amtskommunens egne institutioner.

Top-scoren blandt indsatser i kommuner og amtskommuners Agenda 21-arbejde er “affald”. Inden for dette tema findes for eksempel aktiviteter, der handler om affaldssortering i kommunens egne institutioner, men også aktiviteter der retter sig mod borgerne og dermed kommunens affaldsproduktion som helhed.

Det tema, som kan genfindes i næstflest strategier er aktiviteter orienteret mod nedsættelse af kommunens/amtskommunens energiforbrug. Ligeledes ligger nedbringelsen af kommunens forbrug af kemikalier højt.

Bæredygtige bosætninger ligger meget højt, hvilket sandsynligvis kan tilskrives integrationen med planstrategier og kommuneplaner, der ofte berører dette tema. Temaet er meget bredt defineret og dækker også miljøvenligt byggeri og byøkologi, hvilket er indsatser, der er fokus på i mange strategier.

Et nyt tema, der tilsyneladende er på vej ind i flere strategier er sundhed og livskvalitet, dette forholder 21% af strategierne sig til.

Under “andet” findes Grønt Flag og Grøn Skole som en meget hyppig aktivitet. Trafik og trafikssikkerhed er ligeledes en hyppig nævnt under “andet”.

8.2 Beskrivelser af tidligere og fremtidige projekter

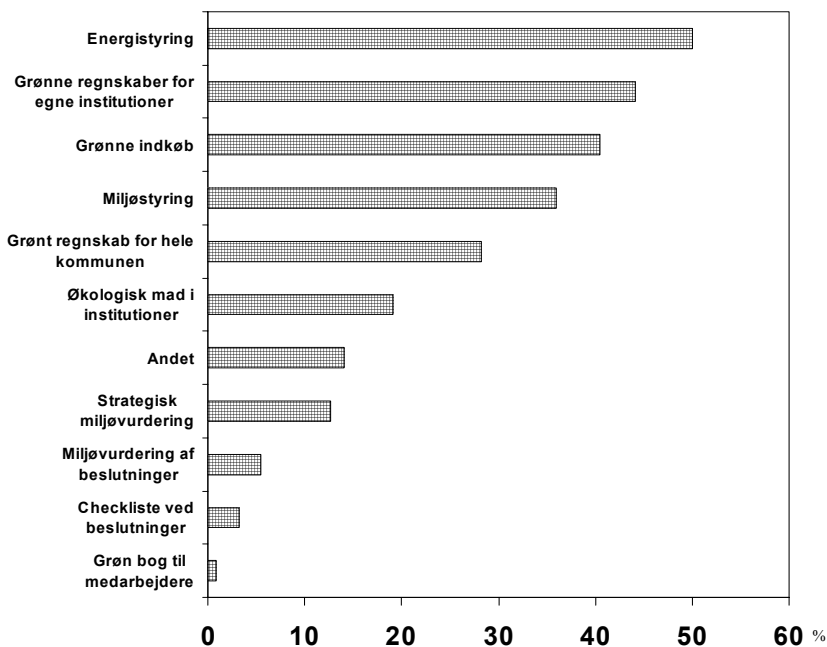
For at belyse, hvorvidt strategierne kigger fremad eller udelukkende beskæftiger sig med allerede igangsatte aktiviteter, er det blevet undersøgt, hvilken vægtning, der er mellem beskrivelserne af igangsatte projekter og fremtidige projekter i lokal Agenda 21-arbejdet.

Langt de fleste strategier (68%) beskriver både igangsatte og fremtidige projekter, mens 6% udelukkende beskriver fremtidige projekter. 13% af strategierne beskriver kun allerede igangsatte aktiviteter og ikke fremtidige. De resterende strategier indeholder ingen beskrivelser af konkrete aktiviteter.

8.3 Redskaber i lokal Agenda 21

Vejledningen samt tidligere statusundersøgelser beskæftiger sig med, hvilke redskaber og metoder kommuner/amtskommuner anvender i deres Agenda 21-arbejde. Det er derfor fundet relevant at belyse dette i nærværende statusundersøgelse.

Hvilke redskaber og metoder angiver kommunen/amtskommunen at have brugt i forbindelse med lokal Agenda 21?

Tallene er angivet i procent af *alle* de vurderede strategier. Som det fremgår af søjlediagrammet, er det energistyring, grønne regnskaber og grønne indkøb, der er de mest anvendte metodikker i arbejdet med lokal Agenda 21.

Under kategorien “andet” findes for eksempel grønne budgetter, database over biologisk mangfoldighed, grøn bygge manual, demokratisk afvejning og 3 dobbelt regnskab.

9 Borgerinddragelse i lokal Agenda 21

Hvorvidt strategierne forholder sig til temaet borgerinddragelse er kort belyst i kapitel 5, hvor lovens fem indsatsområder er behandlet. Med henblik på at få uddybet informationerne om borgerinddragelsen, er der vurderet en række supplerende forhold omkring borgerinddragelsen ved læsningen af de 220 strategier. Omdrejningspunktet i denne del af vurderingen har været de aktører, som kommunen/amtskommunen arbejder med i forbindelse med lokal Agenda 21. Målet har været at registrere borgere og andre aktører, som indsatsen har rettet sig imod, samt hvilke aktiviteter, der er tale om.

9.1 Borgermøder

Borgermøder er registreret særskilt for at give et billede om kommuner/amtskommuner afholder særlige borgermøder, hvor strategierne bliver diskuteret. Med borgermøde forstås et møde, hvor selve strategien eller et oplæg til strategi er blevet forelagt for kommunens/amtskommunens borgere og debatteret.

Er det beskrevet, om kommunen/amtskommunen har afholdt/vil afholde borgermøder i forbindelse med strategien?

	Ja, borgermøder		Nej, ikke beskrevet		Total	
Kommune.....	77	37%	133	63%	210	100%
Amtskommune.....	4	40%	6	60%	10	100%
Total	81	37%	139	63%	220	100%

Der er 37% af kommunerne/amtskommunerne, som beskriver at have afholdt borgermøder i forbindelse med strategien. Der er ingen væsentlig forskel i frekvensen på kommuners og amtskommuners brug af borgermøder.

Det skal understreges, at nogle amtskommuner og kommuner kan have afholdt borgermøder i forbindelse med strategien, men uden at angive det i strategien eller følgeskrivelsen, der er sendt til Skov- og Naturstyrelsen, Landsplanafdelingen af kommunen eller amtskommunen.

9.2 Hvordan inddrages borgerne i lokal Agenda 21

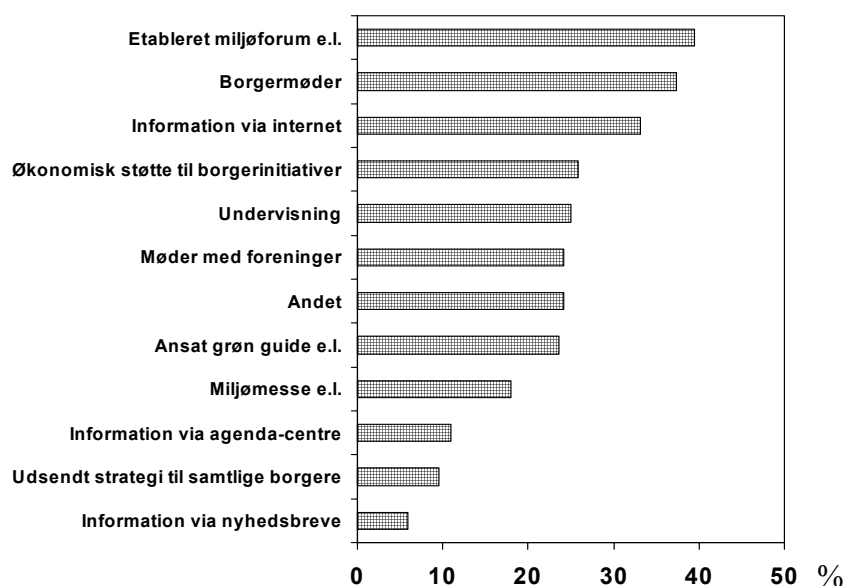
Tre ud af fire (77%) af Agenda 21-strategierne rummer beskrivelser af, hvad kommunen/amtskommunen direkte eller indirekte gør for at inddrage borgerne i Agenda 21-arbejdet. I mange af disse strategier angiver nogle kommuner flere forskellige aktiviteter. Dermed forholder disse sig til lovens tekst, der beskriver, at kommunen/amtskommunen skal redegøre for

dens strategi for “..hvordan befolkningen, virksomheder, organisationer og foreninger vil blive inddraget i arbejdet”.

Hver fjerde kommune bruger ikke deres lokal Agenda 21-strategi til at beskrive, hvordan borgerne vil blive inddraget i arbejdet med lokal Agenda 21.

Tolkning og registrering af begrebet “borgere” har været meget åben i denne undersøgelse. Alle beskrevne typer af møder, dialog eller informationskampagner, der retter sig mod borgere, erhvervsliv, grønne foreninger osv. er blevet medregnet.

Hvad angiver kommunen/amtskommunen at have gjort/vil gøre for at inddrage borgere i processen omkring lokal Agenda 21?

Borgermøder og miljøforum er de mest populære inddragelsesformer for aktørerne i kommunen/amtskommunen, de kan registreres i henholdsvis 37 og 40% af de indsendte strategier. Men også andre metoder er meget anvendt, det drejer sig om forskellige former for information og mødeaktivitet med bestemte aktører som f.eks. foreninger.

Under “andet” er opsamlet en række forskellige initiativer, for eksempel besøgsarrangementer, radiospots, tv og busture i kommunen. En aktivitet som ofte er registreret under “andet” er forskellige typer af brugerundersøgelser. Det drejer sig f.eks. om fokusgrupper, interviewundersøgelser og offentlige høringer. Aktiviteter, der skal give kommunen/amtskommunen mere viden om, hvad borgerne ønsker og interesserer sig for indenfor lokal Agenda 21-området.

Det er desuden værd at bemærke, at hver fjerde kommune/amtskommune beskriver (26%), at de afsætter midler, der støtter aktiviteter, som borgerne selv foreslår.

Overordnet kan det konkluderes, at borgermøder fortsat er en meget udbredt samarbejdsform mellem kommune/amtskommune og borgere. Borgermøderne er blevet suppleret af miljøfora, møder med foreninger og lignende, hvor interesserede borgere eller organisationer mødes med kommunen. Det kan ses som et udtryk for, at kommunernes dialog med borgerne er blevet både mere fokuseret og mere institutionaliseret. Det underbygges yderligere af, at brugerundersøgelser, fokusgrupper osv., hvor kommunen/amtskommunen indsamler oplysninger om borgernes holdninger er blevet populære.

Tværgående analyse inden for borgerinddragelsen

En tværgående analyse af data (cluster-analyse) viser en række grupperinger blandt kommunerne og amtskommunerne i forhold til deres borgerinddragelse. I materialet findes 5 tydelige grupperinger af kommuner/amtskommuner.

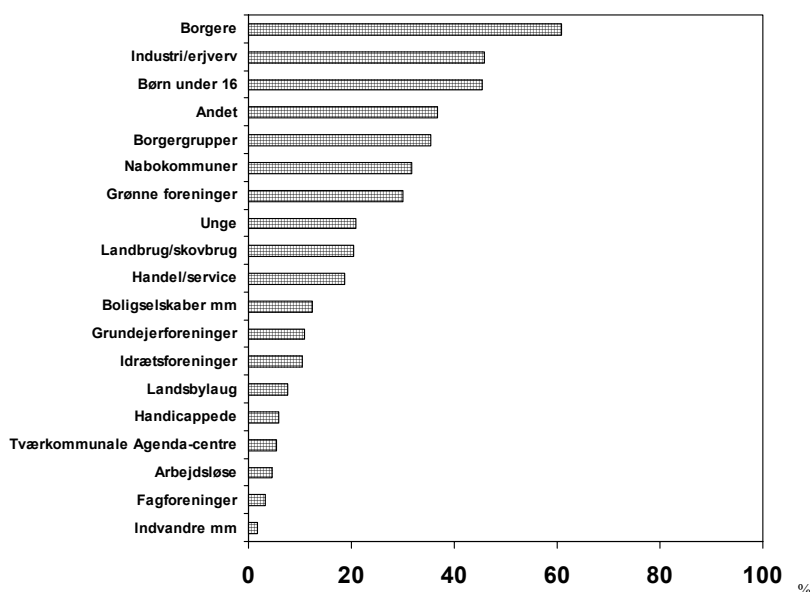
1. De kommuner/amtskommuner som har en grøn guide eller lignende ansat er samtidig karakteriseret ved, at de i højere grad end de øvrige kommuner/amtskommuner afsætter midler til borgernes egne initiativer. Der findes altså en række kommuner, hvor en grøn guide (eller lignende) er en måde, hvorpå kommunen henvender sig til borgerne, og parallelt med denne funktion afsætter kommunen ressourcer til borgernes egne ideer.
2. En anden gruppe af kommuner/amtskommuner er kendetegnet ved, at deres borgerinddragelsesinitiativer er baseret på information over internettet, samt at borgere kan få strategien tilsendt, hvis de selv henvender sig. Her er det med andre ord den enkelte borger, der selv skal tage initiativet.
3. En tredje gruppe af kommuner/amtskommuner fokuserer på oplysningsvirksomhed. De er kendetegnet ved at satse på miljømesser, undervisning og etablerede miljøfora.
4. En fjerde gruppering af kommuner/amtskommuner er kendetegnet ved at bruge nyhedsbreve og lokalpresse i deres arbejde, det er også blandt disse kommuner, man finder dem, der udsender hele strategien til alle borgere.
5. Den sidste gruppering, der træder frem ved den tværgående analyse er en gruppe af kommuner, der som det eneste initiativ nævner, at de har afholdt et borgermøde.

Konkluderende på den tværgående analyse kan fremhæves, at kommuner/amtskommuner tydeligvis fokuserer deres indsats i relation til formidling og borgerinddragelse. Inden for rammerne af denne statusvurdering har det ikke været muligt at gå dybere i analysen og se nærmere på, hvad der ellers kendetegner disse grupperinger.

9.3 Hvilke aktører inddrager kommuner/amtskommuner i lokal Agenda 21

For at få et indtryk af, hvor langt kommunen/amtskommunen når ud med deres Agenda 21-arbejde er det undersøgt, hvilke aktører, der ifølge strategierne bliver inddraget i arbejdet.

Hvilke aktører (uden for egen organisation) inddrager kommunen/amtskommunen i Agenda 21-arbejdet?

Borgere er den aktørgruppe, som hyppigst inddrages i det lokale Agenda 21-arbejde, de topper listen, idet 61% af alle indsendte strategier nævner borgerne. Ved vurderingen af strategierne er begrebet inddragelse tolket meget åbent. Hvis en strategi overhovedet nævner borgere som en del af lokal Agenda 21, er det blevet registreret. Det er imidlertid ikke muligt ud fra strategierne at se, hvor mange borgere, der er tale om.

En tværgående analyse (cluster-analyse) viser, at en stor gruppe kommuner/amtskommuner er karakteriseret ved, at de meget målrettet fokuserer deres indsats på børn og unge, hvilket er de eneste aktørgrupper, der nævnes i disse strategier.

14% af de indsendte strategier beskriver ikke, hvilke aktører kommunen agter at inddrage i Agenda 21-arbejdet. Forklaringen herpå er dels, at nogle strategier er så korte, at det ikke er muligt at beskrive, hvilke aktører kommunen ønsker at inddrage.

En anden forklaring er, at fej-for-egen-dør-aktiviteter, hvor kommunen/ amtskommunen fokuserer på egne forhold fortsat er meget udbredte – her er det ofte kommunen/amtskommunen, som er den eneste aktør.

Listen over aktører er inspireret af tidligere undersøgelser og under “andre”, har vi samlet dem, der ikke umiddelbart falder ind i kategorierne. Under “andre” er især to typer af aktører fremtrædende, nemlig internationale samarbejdspartnere og turister. Det internationale samarbejde kan f.eks. være netværk i Europa, fælles kommunale EU-projekter eller venskabsbyer.

Andre aktører, der dog kun er nævnt i få strategier, er f.eks. politiet, ældre, spejdere, universiteter og for kommuners vedkommende den lokale amtskommune.

10 Integration med andre sektorer

Det femte af lovens indsatsområder relaterer sig til det tværsektorielle arbejde: “(Strategien skal)...fremme et samspil mellem beslutningerne vedrørende miljømæssige, trafikale, erhvervsmæssige, sociale, sundhedsmæssige, uddannelsesmæssige kulturelle og økonomiske forhold”.

Samspillet mellem sektorer blev overordnet vurderet i kapitel 5 i relation til lovens fem indsatsområder. Med henblik på at få uddybet informationerne om det tværsektorielle samarbejde er de 220 strategier vurderet på en række supplerende forhold omkring det tværgående samarbejde mellem kommunale og amtskommunale sektorer.

Er strategien integreret med andre kommunale sektorer end miljøområdet?

	Antal	Procent
Ja	101	46
Nej	117	54
I alt	220	100 %

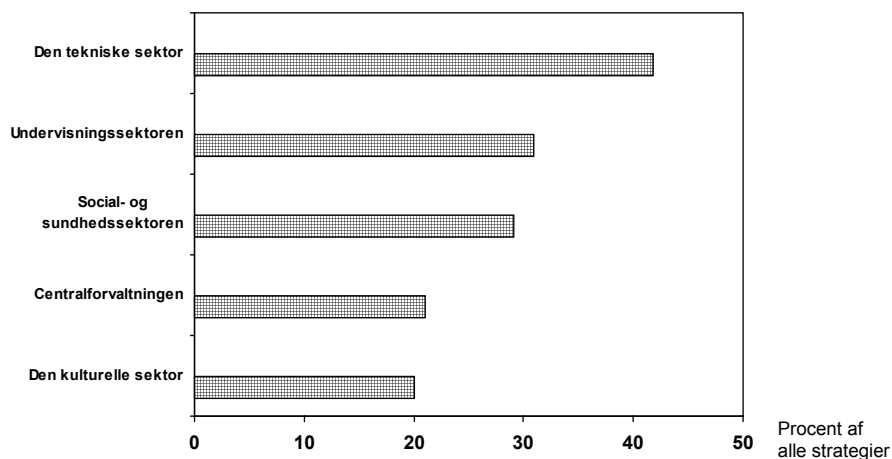
Næsten 45% af strategierne er i større eller mindre omfang tværsektorielt orienteret. Der er ved vurderingen af strategiernes “tværsektorielle præg” anlagt en bred fortolkning. Hvis der har været beskrevet aktiviteter, som går på tværs af forvaltningsområder, er der svaret bekræftende på vurderingen.

Amtskommunernes strategier er tydeligvis mere tværsektorielt orienteret end kommuners, således beskriver 9 ud af 10 amtslige strategier samarbejde mellem sektorer.

	Kommuner, procent (antal i parentes)	Amtskommuner, procent (antal i parentes)
Ja	44% (92)	90% (9)
Nej.....	56% (118)	10% (1)
I alt	100% (210)	100% (10)

Ved læsningen af strategierne er der undersøgt, hvilke sektorer, der arbejdes tværgående imellem.

Hvis der arbejdes tværsektorielt, hvilke sektorer samarbejdes der med?

Hvis en strategi er vurderet som “tværsektorielt orienteret”, er det ydermere registreret, hvilke sektorer, der arbejder sammen. Den tekniske sektor er den sektor, hvorfra de tværsektorielle relationer i lokal Agenda 21-arbejdet oftest udspringer, det er tilfældet for 92 kommuner/amtskommuner svarende til 42% af alle de indsendte strategier. Tidligere undersøgelser viser, at lokal Agenda 21-funktionen hyppigt er forankret i teknik- og miljøforvaltningen, og de tværsektorielle relationer udspringer oftest herfra.

Dernæst er det undervisningssektoren, der ofte deltager i samarbejde (68 kommuner/amtskommuner svarende til 31% af alle de indsendte strategier). Omfanget af tværsektorielt samarbejde er af samme størrelsesorden for social- og sundhedssektoren.

11 Udformning af strategier for lokal Agenda 21

Loven stiller ikke krav om, hvorledes strategien udformes, og hvilke andre dokumenter strategien udsendes og koordineres med. Dette er alene forhold, der er undersøgt af interesse for de sammenhænge kommunerne og amtskommunerne udarbejder og fremstiller deres Agenda 21-strategi i.

Desuden har der været interesse for at få undersøgt processen omkring udarbejdelsen i Agenda 21-strategier: Er strategierne blevet til i tværkommunale samarbejder, er det kommunens første strategi, kan vejledningens systematik genkendes? Så vidt strategierne har skrevet om disse forhold er det registeret, og resultaterne gengives i de følgende afsnit.

11.1 Planstatus

Det har været relevant at registrere om lokal Agenda 21-strategierne er udarbejdet i forbindelse med andre plandokumenter.

Hvilken planstatus har strategien?

	Antal	Procent
Selvstændig strategi	89	41
Del af planstrategi	106	48
Del af kommuneplan	23	10
Andet.....	2	1
I alt	220	100

Ca. 4 ud af 10 strategier for lokal Agenda 21 er fremlagt som selvstændige strategier (41%), mens de resterende 6 ud af 10 indgår som en del af kommuneplan eller planstrategi (59%). Langt størstedelen af disse er en del af planstrategierne. Valget af integration med planstrategierne skyldes formentlig, at loven lægger op til den samme fireårige rytme, som planstrategierne udarbejdes efter.

Spørgsmålet er orienteret mod kommunerne, da amtskommunerne ikke udarbejder kommuneplaner og planstrategier. De 10 amtskommuner, der har indsendt en lokal Agenda 21-strategi, har alle udarbejdet denne som en selvstændig strategi for lokal Agenda 21.

For de 129 strategier, der er integreret i enten kommuneplan eller planstrategi har størstedelen sit eget afsnit heri: Mere end 60% har sit eget afsnit, mens knap 40% er uden et selvstændigt afsnit i kommuneplan eller planstrategi (tallene er ikke gengivet i tabellen). At Agenda 21-strategien ikke

har et selvstændigt afsnit er ofte ensbetydende med, at den er meget indarbejdet i planstrategien eller kommuneplanen.

De strategier, der er præsenteret sammen med en planstrategi eller kommuneplan, er som oftest mere kortfattede end de selvstændige strategier.

De selvstændige strategier er generelt vurderet som mere uddybende i deres beskrivelser end de strategier, der indgår i kommune- eller planstrategi. Igen skal det bemærkes, at der alene er tale om en vurdering af strategiernes ord. Der kan ligge væsentlige procesmæssige styrker og implementeringsstyrker ved at fremstille Agenda 21-strategien som led i en planstrategi eller kommuneplan.

11.2 Høringer

Alle de 129 strategier, der er integreret i enten kommuneplan eller planstrategi har været i høring, idet dette er et lovkrav for denne type plandokumenter.

Derfor er det i den sammenhæng alene relevant at undersøge, hvor mange af de 85 *selvstændige strategier*, der har været i høring.

Hvis strategien er en selvstændig strategi: Har strategien været i høring?

	Antal	Procent af de selvstændige strategier
Ja, strategien har været i høring	28	33
Nej, strategien har ikke været i høring	3	4
Ikke beskrevet i strategien	54	63
I alt.....	85	100%

Det er ikke et krav, at høringsprocesserne omkring Agenda 21-arbejdet beskrives i strategierne. Tabellen viser da også, at en stor andel af de selvstændige strategier (over 60%) ikke indeholder beskrivelser af, hvorvidt strategien har været i høring. Derfor skal svaret tolkes med forsigtighed. Det er kun yderst få strategier (3), som ikke har været i høring. Mens 28 strategier (svarende til 33% af de selvstændige) har været i høring.

Samlet betragtet for både selvstændige og integrerede Agenda 21-strategier har mindst 71% af de indsendte strategier med sikkerhed været i høring (157 ud af 220 strategier).

2 ud af de 10 amtskommunale strategier, der indgår i denne undersøgelse nævner, at strategien har været i høring.

11.3 Tværkommunalt samarbejde

Gennem en årrække har der været tendens til at især mindre kommuner samarbejder om deres Agenda 21-arbejde. Der er interesse for at analysere, om dette samarbejde er afspejlet i form af fælles strategier. Der er i analysen skelnet mellem om strategien dækker flere kommuner (et enslydende dokument for flere kommuner), eller om implementeringen er samordnet, mens der er udarbejdet tilpassede strategier for hver enkelt kommune.

Er strategien blevet til i et tværkommunalt samarbejde?

	Antal	Procent
Ja, strategien er fælles for flere kommuner	10	5
Ja, strategien er udarbejdet i samarbejde med en eller flere kommuner	4	2
Nej, eller ikke beskrevet i strategien	206	93
I alt	220	100

10 kommuner har udarbejdet en strategi, der er fælles mellem disse kommuner. 4 kommuner har samarbejdet om udarbejdelse af Agenda 21-strategien, dog uden at have en identisk strategi som resultat heraf.

Langt størstedelen har ikke beskrevet dette forhold nærmere, hvilket er blevet registreret som et nej til spørgsmålet.

11.4 Brug af Landsplanafdelingens vejledning

Landsplanafdelingen udarbejdede i 2002 en vejledning til kommuner og amtskommuner om udarbejdelsen af lokale Agenda 21-strategier. CASA har registreret, om vejledningen kan genkendes i de indsendte strategier.

Vejledningen foreslår en opbygning baseret på de fire elementer: Hvor står vi? Hvor vil vi hen? Hvad gør vi? Og hvordan gik det? CASA har derfor registreret hvilke dele af vejledningen, der kan genkendes.

Det har været en vurderingssag, hvornår systematikken kan genkendes i strategierne. En strategi kan rumme beskrivelser af, "Hvor står vi?" uden at strategien samlet set afspejler vejledningens systematik. Som hovedregel skal en strategi beskrive tre af faserne, for at systematikken er genkendelig.

Kan systematikken i Landsplanafdelingens vejledning genkendes i strategien?

	Antal	Procent af alle
Systematikken kan ikke genkendes.....	79	36
Systematikken kan genkendes	140	64
Total	220	100

Tabellen viser, at næsten 2/3 (64%) af strategierne anvender den systematik, der anbefales i vejledningen fra Landsplanafdelingen. Der er ikke forskel på, hvorvidt kommuner og amtskommuner anvender systematikken.

For at få yderligere indsigt i strategiernes opbygning og systematik er det registreret, hvor mange, der indeholder de elementer, som vejledningen foreslår: Hvor står vi? Hvor vil vi hen? Hvad gør vi? Og hvordan gik det?

I nedenstående tabel er alle tilsendte strategier medtaget også de, hvor kun dele af vejledningens systematik kan genkendes.

Hvilke dele af systematikken i Landplanafdelingens vejledning kan genkendes i strategien?

Fordeling på faser	Antal	Procent af alle
Har beskrevet: Hvor står vi?.....	108	49
Har beskrevet: Hvor vil vi hen?	136	62
Har beskrevet: Hvad gør vi?	129	59
Har beskrevet: Hvordan gik det?	48	22

Det er punktet “Hvordan gik det”, som anvendes mindst i strategierne. Mindre end halvdelen af de strategier, som forholder sig til de øvrige punkter har en beskrivelse af , “Hvordan gik det”.

11.5 Ressourcer til lokal Agenda 21

Ved læsningen af de 220 Agenda 21-strategier er det registreret, hvor mange af dem, der indeholder beskrivelser om afsatte midler til indsatsen enten i form af arbejdskraft eller direkte budgetbeløb.

Angiver kommunen/amtskommunen i strategien, at der er afsat penge i budgettet til lokal Agenda 21?

	Antal	Procent
Ja, i form af løn/timer	24	11
Ja, budget er nævnt	21	10
Ja, men uspecificeret	42	19
Nej, ikke beskrevet i strategien	133	60
Total	220	100%

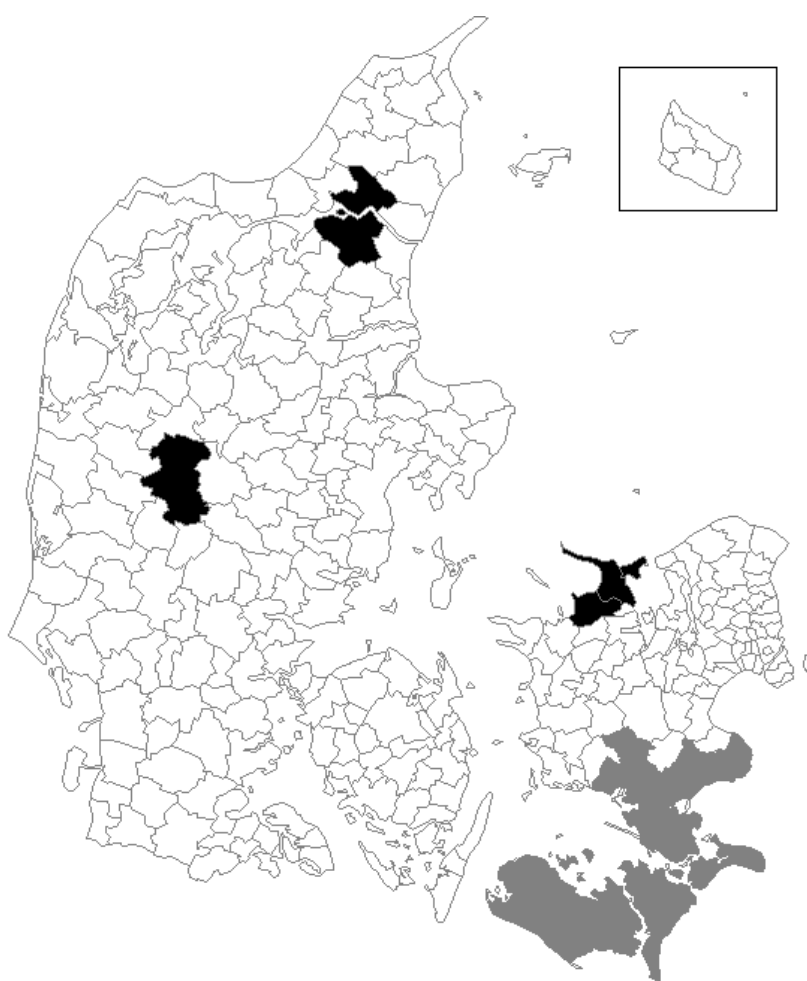
Spørgsmålet om ressourcer er ubeskrevet i langt størstedelen af strategierne, og er heller ikke et punkt, som vejledningen direkte anbefaler beskrevet i en strategi for lokal Agenda 21.

Der er ikke nævneværdige forskelle i kommuners og amtskommuners beskrivelser af ressourcer til lokal Agenda 21.

12 Fire indblik i lokal Agenda 21

Som supplement til desk-studiet af de 220 lokal Agenda 21-strategier er gennemført interview med 4 kommuner eller amtskommuner. Der er valgt følgende:

- Herning Kommune – om deres arbejde med indikatorer
- Storstrøms Amt – om deres arbejde med miljø og sundhed
- Aalborg Kommune – om deres internationale lokal Agenda 21-samarbejde
- Odsherred – om tværkommunalt samarbejde

Kort 5. Geografisk fordeling af "De fire indblik" i lokal Agenda 21-arbejde

Herning – Indikatorer er helt nødvendige!

I Herning Kommune ønsker man at måle og synliggøre aktiviteter og tiltag inden for Agenda 21, derfor har kommunen været i gang med at udvikle indikatorer gennem flere år.

“Vores holdning er, at indikatorer er helt nødvendige for, at vi kan se hvordan det går med miljøarbejdet, herunder det lokale Agenda 21-arbejde” siger Grøn Guide Line Thastum, der er ansvarlig for Agenda 21-arbejdet i Herning Kommune. Herning Kommune er ved at lægge sidste hånd på et grønt regnskab, der skal bruges til at evaluere de miljømål, der er opstillet i kommunen.

Flere års erfaring med at måle på miljø

I forbindelse med Miljøhandlingsplan 2001-2006 udarbejdede kommunen miljøindikatorer. Miljøindikatorerne her er bl.a. vedvarende energi, samlet el-forbrug, affaldsmængder fra husholdninger og bækørredforekomster i Herningsholm å.

Herning Kommune havde allerede før Miljøhandlingsplanen i en årrække registreret og målt på parametre indenfor miljøområdet. De grønne nøgletal er årligt blevet udgivet sammen med Herning, Holstebro, Ikast, Silkeborg, Skive, Viborg og Videbæk. Det har her været muligt for borgerne at sammenligne f.eks. affaldsmængder eller anvendte ressourcer til energibesparende foranstaltninger på tværs af kommunegrænser.

I det nye grønne regnskab er indikatorerne udviklet i relation til kommunens dogme 2000 miljømål, Agenda 21-strategi og miljøhandlingsplan. Det nye grønne regnskab vil desuden erstatte de grønne nøgletal.

Line Thastum fortæller: “På sigt skal de respektive handlingsplaner og strategier og de dertilhørende indikatorsæt indarbejdes i et samlet sæt af strategi, handlingsplan og indikatorer for Herning Kommune.”

Dogmesamarbejdet inspirerer

Herning Kommune tilsluttede sig dogmesamarbejdet i 2001. Dogmesamarbejdet er et forpligtende miljøsamarbejde mellem kommuner.

Samarbejdet bygger på tre dogmer, som er:

1. Menneskers påvirkninger af miljøet skal måles
2. Der skal udarbejdes en plan for forbedring af miljøet: Agenda 21
3. Miljøarbejdet skal forankres lokalt.

Et fjerde vigtigt element i dogmesamarbejdet er, at de deltagende kommuners indsats revideres hvert år, så der sikres udvikling og fremdrift i projektet.

Indikatorerne fungerer i dogmesamarbejdet som et evalueringsinstrument.

Dogmesamarbejdet har inspireret Herning Kommune i arbejdet med lokal Agenda 21-strategien og indikatorer. Hvor kommunen allerede var godt i gang med at måle på sig selv som virksomhed, giver dogmesamarbejdet et skub i retning af også at måle på miljøindsatsen i kommunen som helhed.

Dokumentation og planlægning

Indikatorerne skal bruges til at dokumentere, at kommunens Agenda 21-strategi er mere end bare ord. Som Grøn Guide Line Thastum siger: "Det er let nok at skrive, at vi vil have mere økologisk mad i daginstitutionerne. Det svære er at dokumentere, at vi rent faktisk også gør det. Vi har jo også brug for at holde os selv fast på de mål, vi selv har sat."

Derfor har grønne nøgletal og nu også snart et grønt regnskab en vigtig funktion internt i kommunen. På den enkelte skole bliver arbejdet med f.eks. energistyring meget tydeligt, når de grønne nøgletal skal afleveres. Fra centralt hold følger man op på resultaterne på energiområdet, ligesom man følger op på alle andre resultater på skoler og i institutioner.

Desuden vil Herning Kommunen så vidt det er muligt koordinere grønne regnskaber med strategisk miljøvurdering, som byplanafdelingen er gået i gang med.

Formidling til borgerne

Formidling af kommunens arbejde og borgernes egen indsats er et væsentligt element i arbejdet med indikatorer. Herning Kommune er derfor også i gang med at planlægge, hvordan det grønne regnskab skal indgå i samarbejdet med borgerne. "Det er planen, at det grønne regnskab skal ligge på hjemmesiden, men som Grøn Guide kan jeg også tage det med ud til borgerne som noget konkret, jeg kan vise frem. Jeg er ofte på markeder og dyrskuer, hvor det er godt at kunne underbygge informationen med tal, der dokumenterer de miljømæssige problemer, og det arbejde kommunen gør." fortæller Line Thastum.

Når indikatorerne skal udvælges, er der mange forhold, man skal overveje. En indikator skal være interessant i forhold til kommunens mål, interessant for borgerne at følge og sidst, men ikke mindst skal det være muligt at skaffe det nødvendige data.

"Det er meningen, at det grønne regnskab skal kunne læses og have interesse for den enkelte borger. Det kan f.eks. være ved at måle på mængden af

borgernes affald eller energiforbrug. Så det er noget vi arbejder på.” siger Line Thastum.

Det er dog ikke altid lige simpelt at udvælge og arbejde med indikatorer. Line Thastum fortæller: “I øjeblikket kan vi ikke differentiere varmemeforbruget i kommunalt forbrug, boliger og erhverv. Vi har heller ikke endelig fastlagt en målemetode for økologiske fødevarer. Begge dele er noget vi arbejder på og som er teknisk muligt at løse.”

Et grønt regnskab er med andre ord en proces, og Herning Kommune forventer ikke, at det grønne regnskab vil være fastlåst. Der vil blive tilføjet nye indikatorer, hvis det viser sig relevant, og muligvis vil nogle falde ud, hvis de ikke er dækkende. Men som Line Thastum siger: “Vores arbejdsmæssige ressourcer sætter en grænse for, hvor mange indikatorer vi kan have med, da nogle typer af målinger er meget tidskrævende.”

Det globale perspektiv

Kommunerne i dogmesamarbejdet forpligter sig til at Agenda 21-strategien skal indeholde mål for ressourceforbrug og miljøbelastning, som bygger på princippet “økologiske råderum”.

Det økologiske råderum er en måde at beskrive et globalt, bæredygtigt forbrug af jordens ressourcer. Det økologiske råderum tager udgangspunkt i, at mængden af råstoffer på jorden er begrænset, og alle mennesker på jorden har lige ret til adgang til jordens ressourcer både nu og i fremtiden.

Line Thastum siger i den forbindelse: “Vi vil gerne forholde os til det globale perspektiv – så det bliver tydeligt, at det også er derfor, vi arbejder med miljø. Men det er svært at finde talmateriale, der kan bruges til at opstille mål for ressourceforbrug med udgangspunkt i det økologiske råderum”.

Inden for dogmesamarbejdet arbejdes med at udvikle nogle pejlemærker til at markere det økologiske råderum. Der findes dog indikatorer, der afspejler globale forhold. En indikator, som er med i Herning Kommunes grønne regnskaber er CO₂, og den må i høj grad siges at være global.

Storstrøms Amt – Sundhed i centrum

CASA sporer en tendens til, at der satses tværgående på miljø og sundhed i kommuner og amters lokal Agenda 21-strategier. Et eksempel på dette er Storstrøms Amt.

For at gøre lokal Agenda 21-indsatsen i Storstrøms Amt mere vedkommende, og nok så vigtigt fordi miljø og sundhed er koblet til hinanden, har amtet valgt at gennemføre en 3-årig kampagne. Kampagnen har fat i tre gode elementer, der vækker opmærksomhed: Sundhed, kemikalier og børn. Lokal Agenda 21-sekretariatet oplever stor opmærksomhed og opbakning til kampagnen i både de amtslige og kommunale institutioner.

Nye alliancer på tværs i forvaltningen er blevet styrket. Sundhedsforvaltningen og andre relevante aktører fra amtet har siddet med i en sparringsgruppe omkring kampagnen.

“Vi følte at tiden var kommet, hvor det var vigtigt at gøre det lokale miljøarbejde mere vedkommende for borgerne, at få Lokal Agenda 21-arbejdet mere rettet mod dem selv og deres sundhed. Vores ønske var derfor at vise koblingen mellem miljø og sundhed, og i den sammenhæng er det jo oplagt at fokusere på kemikalier. Det er desuden et område med stort fokus og med stor bekymring for tiden. Derfor er det vigtigt at anvise nogle handlemuligheder og gøre borgerne opmærksomme på, at de selv kan gøre en forskel”, siger Annemette Bargum, Lokal Agenda 21-medarbejder i Storstrøms Amt.

Storstrøms Amt gennemfører i øjeblikket en kampagne med titlen Sunde børn – Sundt miljø. Det retter sig mod børn og unge og har daginstitutioner, dagplejere og skoler som målgruppe.

Kampagnen blev skudt af med en temadag for daginstitutioner, dagplejere og sundhedsplejersker inden for amtets grænser, hvor det lykkedes at få tæt på 100 deltagere. Derudover er afholdt en række informationsmøder og temaaftener i de enkelte institutioner, hvor der er blevet fremvist konkrete eksempler på miljømæssigt fornuftige løsninger og produkter.

Centralt i kampagnen har stået uddeling af et diplom til institutioner for deres miljø- og sundhedsmæssige indsats. Her har amtet udviklet 14 kriterier, som omhandler både indkøb og adfærd med henblik på at reducere kemikalibelastningen for børn i deres hverdag. Institutionerne skal kunne leve op til 9 af kriterierne for at modtage diplommet. Institutionerne har derved kunnet vælge, hvor de ville starte deres indsats. Flere har opfyldt 12 af de 14 kriterier. I alt har 19 institutioner modtaget et diplom for deres indsats (diplommet er vedhæftet sidst i artiklen).

Politikere og diplomer

Overrækkelsen af diplomer til institutionerne blev gennemført af amtspolitikkerne. Det gav som sidegevinst en politisk opmærksomhed og anerkendelse af kampagnen.

Det politiske engagement i projektet har dog ikke ført til flere ressourcer til amtets lokal Agenda 21-arbejde. Således gennemføres kampagnen inden for de eksisterende ressourcer.

“Politikerne i amtsrådet har tilkendegivet, at de gerne ser et tværsektorielt samarbejde mellem social, sundhed og teknik, og det må man sige, vi har formået med kampagnen”, siger Annemette Bargum fra Storstrøms Amt.

At det var politikere, der uddelte diplomer har desuden ført til en god mediemæssig dækning af kampagnen.

“De enkelte institutioner har været gode til at gå til pressen og markedsføre deres indsats som supplement til de pressemeddelelser, vi selv har sendt ud. Der har været en rigtig god PR på kampagnen”, fortæller Annemette Bargum.

Frugtbart samarbejde på tværs af forvaltningsområderne

Storstrøms Amt har høstet et vigtigt procesresultat af indsatsen og kampagnen, nemlig et meget inspirerende samarbejde mellem forvaltningsområderne.

Inden kampagnen gik i gang nedsatte amtet en idé-gruppe på tværs af forvaltningerne. Gruppen har repræsentanter fra amtets Folkesundhedscenter, fra amtets sundhedsforvaltning, og fra brugersiden. Gruppen fungerer som sparringspartner for kampagnen, mens Lokal Agenda 21-sekretariatet har stået for den praktiske gennemførelse af kampagnen. Gruppen fungerer som rådgiver til, hvordan man bedst muligt når ud over rampen til de relevante parter.

“Det har været vanskeligt at nå dagplejerne, da de kun kan nås via kommunens forvaltninger. Det er besværligt. Med hensyn til daginstitutioner er det nemmere at gå direkte, og nogle af dem kender os også fra andre kampagner, f.eks. Jordens Dag”, siger Annemette Bargum.

Gode råd

“Det er min anbefaling, at man skal udnytte de relevante parter og ressourcer, der er i amtet. Der findes en masse aktører med stort kendskab, og de kan pege på de relevante interessenter og vinkler, vi skal have fat i. Det er elementær projektledelse, men kan alligevel ikke siges ofte nok, når vi arbejder med borger- og aktørinddragelse”, siger Annemette Bargum.

Storstrøms Amt har haft stor glæde af at bruge den viden, der findes inden for amtets egen organisation i miljø- og sundhedsforvaltningerne. Derudover har de endvidere trukket på viden uden for amtets grænser, for eksempel Informationscentret for Miljø og Sundhed og Københavns Universitet.

Tendens til mere sundhed i det lokale Agenda 21-arbejde

Tilsyneladende er Storstrøms Amt ikke alene om at koble indsatsen for miljø og sundhed i det lokale Agenda21-arbejde. CASA kan i sin gennemgang af samtlige indsendte lokal Agenda 21-strategier se, at der er en tendens til, at sundhed er på vej ind som et tema, der arbejdes med i flere kommuner.

Således beskriver 47 kommuner/amter at de arbejder med sundhed og livskvalitet i lokal Agenda 21-indsats (svarende til 21% af de modtagne strategier).

Ligeledes er social- og sundhedssektoren en af de sektorer, der samarbejdes mest på tværs med. 64 kommuner/amter har beskrevet et samarbejde mellem miljø- og social/sundhedssektoren.

Sundere miljø for børnene

DIPLOM

LOKAL AGENDA 21-KAMPAGNE 2003-2004 om Miljø & Sundhed i Storstrøms Amt - med fokus på børn og kemi

_____

Navn på daginstitution / SFO / dagplejer

har i deltaget aktivt i kampagnen og har gjort en særlig indsats for at fjerne farlige stoffer fra børns hverdag, til gavn for deres sundhed og vores fælles miljø. Indsatsen har koncentreret sig om:

- Håndsæbe er miljømærket
- Der er ingen parfume i vådservietter
- Creme er uden parfume og skadelige konserveringsmidler
- Vi har indrettet et skyggefylt legested
- Pudebetræk og sengetøj er uden skadelige stoffer - eller vaskes mange gange før brug
- Håndklæder er miljømærkede eller sundhedsmærkede
- Badebassin er PVC-frit
- Ansigtssfarver er "A-mærkede" - eller bruges slet ikke
- Blandt legetøjet er købt phtalat-frie ting
- Vi har en plan for, hvordan vi fremover undgår legetøj med phtalater og PVC
- Lime er "A-mærkede"
- Vi bruger ingen ovntørrende modellervoks
- Vi har gennemgået hobbyværkstedet og fjernet problematiske materialer
- Vi oplyser forældrene om vores indsats

_____

Otto Jensen
Formand for Grønt Råd i Storstrøms Amt

_____

Dato

Diplomet uddeles til alle daginstitutioner, SFO'er og dagplejere i Storstrøms Amt, som opfylder mindst 9 af de ovennævnte 14 kriterier.

Kampagnen om Miljø & Sundhed er en del af amtets Lokal Agenda 21-indsats. Den er blevet til i et samspil mellem Projekt Grønt Amt, Storstrømmens Folkesundhedscenter, Sundhedsforvaltningen og en række engagerede personer i regionen.

Diplomet som Storstrøms Amt uddeler som led i kampagnen Sunde børn – Sundt miljø.

Aalborg Commitments

I Aalborg handler bæredygtig udvikling ikke kun om, hvad der sker i Aalborg kommune, men også om, hvad der sker i byer over hele Europa. Faktisk har mere end 2100 lokale myndigheder over hele Europa underskrevet Aalborg Charteret fra 1994 og det netop vedtagne Aalborg Commitments forventes også at få stor succes.

I juni 2004 var Aalborg vært for konferencen Aalborg+10. Det var den fjerde konference for bæredygtige byer i Europa og opfølgning på konferencen i 1994, hvor Aalborg Charteret blev underskrevet.

Historien bag

Erik Møller og Steffen L. Thomsen fra Aalborg Kommune fortæller om baggrunden for Aalborg Charteret og Aalborg Commitments: "Efter Rio-mødet i 1992 var der kun få lande i Europa, hvor Lokal Agenda 21 blev sat på den bypolitiske dagsorden. Derfor var EU-Kommissionen interesseret i at søsætte et samlet initiativ. Aalborg Kommune og Kommissionen tog derfor initiativ til den første fælleseuropæiske konference om bæredygtige byer i Aalborg i 1994".

På konferencen i 1994 blev det såkaldte Aalborg Charter vedtaget. Charteret er et sæt af fælles visioner og hensigtserklæringer om bæredygtig udvikling. Samtidig blev den Europæiske Kampagne for Bæredygtige Byer startet, også i samarbejde med EU-Kommissionen.

Sammen med den Europæiske Kampagne stod Aalborg i 2004 bag konferencen Aalborg+10. Formålet med konferencen var at følge op på Aalborg Charteret og inspirere europæiske lokale myndigheder til at gå endnu længere i arbejdet med Lokal Agenda 21. Ideen var at få omsat charterets hensigtserklæringer til mere konkret handling og forpligtigelse på lokalt niveau.

Aalborg Commitments i praksis?

Resultatet af konferencen blev Aalborg Commitments, der indeholder en række prioriterede indsatsområder. Ved at underskrive Aalborg Commitments forpligter byerne sig til at fastsætte konkrete mål og handlingsplaner for det videre arbejde med Lokal Agenda 21. Mål og opgaver falder inden for 10 områder (se boks), der alle har relation til de emner, der blev diskuteret på FNs miljøtopmøder i både Rio de Janeiro (1992) og Johannesburg (2002). Samtidig er der en klar sammenhæng til EUs kommende tematiske strategi for bymiljø.

De 10 indsatsområder fra Aalborg Commitments

1. Ansvarlig ledelse
2. Bæredygtig dagsorden
3. Naturens ressourcer
4. Ansvarligt forbrug og livsstil
5. Byplanlægning og design
6. Bedre mobilitet – mindre trafik
7. Sundhed
8. Økonomisk bæredygtighed
9. Social lighed og retfærdighed
10. Lokal vs Global

En anden vigtig forpligtigelse ved Aalborg Commitments er, at byerne regelmæssigt skal offentliggøre deres mål og resultater, dels på lokalt niveau over for byens borgere, dels også på europæisk niveau til sammenligning og gensidig inspiration for byerne i Europa.

Foreløbig har godt 114 byer underskrevet Aalborg Commitments og yderligere 80 byer forventes snart at ville underskrive. Aalborg og Kolding er foreløbig de eneste danske byer, der har underskrevet.

Aalborg vil indtil videre stå for videreførelsen af det fælles arbejde med Aalborg Commitments blandt byerne i Europa. Og det gælder ikke mindst på nordisk plan og i Danmark. Således var der mulighed for at underskrive Aalborg Commitments på Nordisk Råds konference om Lokal Agenda 21 i Gøteborg i september 2004. Ligeledes blev Aalborg Commitments præsenteret på Aalborg+10 opfølgingskonferencen i Odense i oktober 2004, arrangeret af Dansk Center for Byøkologi. På konferencen blev det bl.a. aftalt at arbejde videre med at få etableret et dansk netværk af byer, der er interesserede i at få styrket det Lokale Agenda 21 arbejde, herunder evt. at tilslutte sig Aalborg Commitments. Et tilsvarende netværk forventes også etableret på nordisk niveau.

Interesserede byer vil løbende kunne finde information om Aalborg Commitments på www.aalborgplus10.dk.

Hvad kommer Aalborg Commitments til at betyde for danske byer?

Til det svarer Erik Møller og Steffen L. Thomsen:

“Aalborg Commitments vil kunne medvirke til at revitalisere det Lokale Agenda 21 arbejde efter de seneste års afmatning på både nationalt og lokalt niveau. Samtidigt kan det blive en fælles overordnet platform for Lokal Agenda 21-arbejdet, så kommunerne og amterne får et fælles billede af,

hvordan den videre indsats kan gribes an. Og det er jo ikke mindst relevant, når det nye Danmarkskort tegnes i forbindelse med strukturreformen”.

Hvad vil Aalborg Commitments så betyde for Aalborg?

“Der er ingen tvivl om, at vi med Aalborg Commitments får mulighed for bedre at kunne prioritere og koordinere vores indsats for en bæredygtig udvikling. Vi vil også få en klar styrkelse af integrationen af bæredygtighed på tværs af kommunens fagforvaltninger og dermed nærme os en fælles opfattelse af en bæredygtig udvikling for Aalborg. Når f.eks. socialområdet etablerer bofællesskaber så kalder de det ikke bæredygtighed, men social ansvarlighed. Men derfor ser vi det alligevel som en del af bæredygtighedsarbejdet.

Endelig mener vi, at vi med Aalborg Commitments får et utroligt godt afsæt til næste Plan- og Bæredygtighedsstrategi fordi Aalborg Commitments giver os et godt overblik over mål og resultater”.

Strategi for et bæredygtigt Odsherred

De tre kommuner i Odsherred, der ligger i den nordvestlige del af Sjælland, har en fælles lokal Agenda 21-strategi og har ansat en fælles koordinator. Gennem det tværkommunale samarbejde er det muligt for dem at arbejde med flere indsatsområder og nå længere ud, end der ellers ville have været ressourcer til.

Odsherred er kendetegnet ved kystnærhed, mange turister i sommerhalvåret og ca. 25.000 sommerhuse. Derudover har egnen et rigt kultur- og fritidsliv med en lang række forskellige foreninger tilknyttet. Alle de tre kommuner i Odsherred, Nykøbing-Rørvig, Trundholm og Dragsholm, har i flere år arbejdet med lokal Agenda 21.

Derudover er der en tradition for samarbejde i Odsherred. Kommunerne har f.eks. i fællesskab oprettet Odsherred Naturskole og Anneberg Vandrehjem. Det er på denne baggrund, at kommunerne har valgt at arbejde tættere sammen på Agenda 21-området og lave en fælles strategi.

Lokale grønne råd og fælles koordinering

De tre kommuner har ved etableringen af Odsherreds Miljøråd etableret et fælles udgangspunkt for at samarbejde på lokal Agenda 21-området.

Hver kommune i Odsherred har et grønt råd. Rådene består af ca. 15 mennesker, der repræsenterer lokale miljøorganisationer eller foreninger med interesse for naturen og nærmiljøet. Tanken er, at rådene skal rådgive og vejlede kommunalbestyrelserne om bæredygtig miljøpolitik og sikre borgernes aktive deltagelse i det miljøbevarende arbejde.

Hvert af de tre kommunale råd har to repræsentanter i Odsherred Miljøråd. Herudover er formændene for de tekniske udvalg i hver af kommunerne repræsenteret. I rådet diskuteres ideer og tiltag til Agenda 21-projekter på tværs af kommunegrænserne. Rådet har ingen formel beslutningsmagt, men kan indstille beslutninger til de tre kommunalbestyrelser.

Nina Lemkow, der er koordinator for Odsherreds Miljøråd og ansat af de tre kommuner fortæller om Miljørådet: "Der er jo en lang tradition for at samarbejde i området. Ved etablering af Miljørådet har man fået et forum, hvor de tre kommunale grønne råd mødes og diskuterer med formændene for teknik- og miljøudvalgene."

Miljørådet er altså både omdrejningspunkt for det tværkommunale samarbejde og diskussioner mellem politikere og det lokale foreningsliv.

Den fælles strategi

Strategi for et bæredygtigt Odsherred er blevet til i regi af Miljørådet. Her har man lavet en grøn status for området. På denne baggrund er en række fælles projekter blevet vedtaget i de respektive kommunalbestyrelser.

Miljøvenligt byggeri og naturpleje i sommerhusområder

Et af de fælles projekter i området handler om miljøvenligt byggeri. Miljørådet har stået bag udarbejdelsen af en folder med gode råd, der sendes ud til alle, der har en byggesag i kommunen. Folderen er suppleret af en linksamling på hjemmesiden, der er organiseret efter forskellige relevante miljøtemaer.

Det højest prioriterede arbejdsområde for Odsherreds Miljøråd i den fælles lokal Agenda 21-strategi er dog sommerhusområderne. Odsherred er den landsdel, der har flest sommerhuse i Danmark. Sommerhusområderne udgør derfor en væsentlig del af Odsherreds areal. Sommerhusområderne repræsenterer en stor naturværdi, og Miljørådet har besluttet at gøre noget, for at bevare det dyre- og planteliv man finder her. Projektet hedder Naturpleje i sommerhusområderne og består blandt andet af en pjece med gode råd til sommerhusejerne om, hvordan de kan medvirke til at skabe oplevelsesrige naturområder.

Mere Agenda 21 for pengene?

De tre kommuner i Odsherred, Nykøbing-Rørvig, Trundholm og Dragsholm, er relativt små. En fælles strategi har gjort det muligt for dem at arbejde med flere indsatsområder, end der ellers ville have været ressourcer til.

Nina Lemkow er ikke i tvivl om, at det fælles udgangspunkt giver lokal Agenda 21-arbejdet en større gennemslagskraft. Hun siger i den forbindelse: "Det tager jo tid, når tre kommunalbestyrelser skal blive enige om noget, men når beslutningen er taget, så sker der virkelig noget. Vi kan nå rigtig langt ud, fordi vi har samlet ressourcerne."

Bilag 1

Med henblik på at reducere data i hovedrapporten er størstedelen af data om lokal Agenda 21-strategierne fremstillet samlet for både kommuner og amtskommuner.

På visse områder har der været ønske om at få indblik i de differentierede data for henholdsvis kommuner og amtskommuner. Disse data er gengivet her.

Sammenligningen mellem kommuners og amtskommuners fokus på aktiviteter skal tolkes med forsigtighed, idet procentfordelingen er baseret på 10 amtskommuner mod 210 kommuner. Dermed er der større udsving i tallene for amtskommunerne.

Desuden kan sammenligningen være vanskelig, idet kommuner og amtskommuner har meget forskellige forudsætninger for deres lokal Agenda 21-arbejde. Der arbejdes inden for forskellige rammebetingelser, for eksempel forskellige sektorer og forskellige økonomiske ressourcer.

Lovens fem indsatsområder

Hvor mange af de **kommunale strategier** forholder sig til lovens 5 indsatsområder?

Kommuner

(antallet af strategier i parentes)	I høj grad	I væsentlig grad	Noget	Næsten ikke	Slet ikke	Total
1) Mindskelse af miljøbelastning	14% (30)	23% (49)	32% (68)	17% (36)	15% (27)	100% (210)
2) Fremme af bæredygtig byudvikling og -omdannelse	6% (13)	17% (36)	26% (54)	30% (62)	21% (45)	100% (210)
3) Fremme af biologisk mangfoldighed	7% (15)	19% (39)	30% (62)	28% (58)	17% (36)	100% (210)
4) Inddragelse af befolkning og erhvervsliv	9% (18)	14% (29)	30% (62)	31% (66)	17% (35)	100% (210)
5) Samspil mellem miljø, trafik og andre sektorer	7% (15)	12% (25)	25% (52)	35% (74)	21% (44)	100% (210)

Hvor mange af de **amtskommunale strategier** forholder sig til lovens 5 indsatsområder?

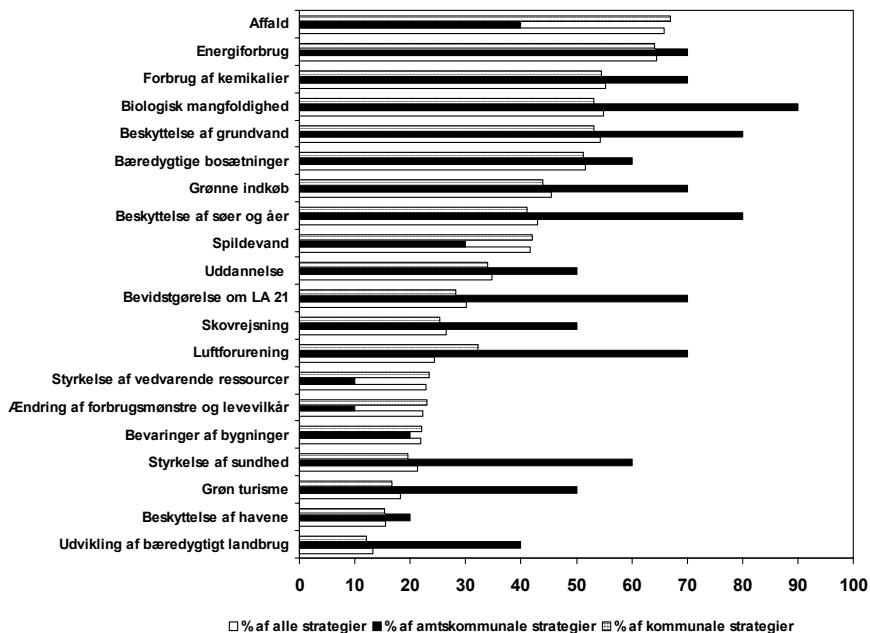
Amtskommuner

(antallet af strategier i parentes)	I høj grad	I væsentlig grad	Noget	Næsten ikke	Slet ikke	Total
1) Mindskelse af miljøbelastning	30% (3)	30% (3)	20% (2)	10% (1)	10% (1)	100% (10)
2) Fremme af bæredygtig byudvikling og -omdannelse	0% (0)	10% (1)	30% (3)	30% (3)	30% (3)	100% (10)
3) Fremme af biologisk mangfoldighed	20% (2)	30% (3)	30% (3)	10% (1)	10% (1)	100% (10)
4) Inddragelse af befolkning og erhvervsliv	20% (2)	30% (3)	40% (4)	0% (0)	10% (1)	100% (10)
5) Samspil mellem miljø, trafik og andre sektorer	40% (4)	20% (2)	20% (2)	10% (1)	10% (1)	100% (10)

Overordnet betragtet forholder de amtskommunale strategier sig en anelse mere uddybende til lovens 5 indsatsområder. Særligt inden for indsatsområde 4: Inddragelse af befolkning og erhvervsliv samt indsatsområde 5: Samspil mellem miljø, trafik og andre sektorer er de amtskommunale strategier mere detaljeret end de kommunale strategier. Derimod er de kommunale strategier mere detaljerede omkring indsatsområde 2: Fremme af bæredygtig byudvikling og -omdannelse.

Aktiviteter i lokal Agenda 21

Hvilket tema angives for lokal Agenda 21-aktiviteterne?

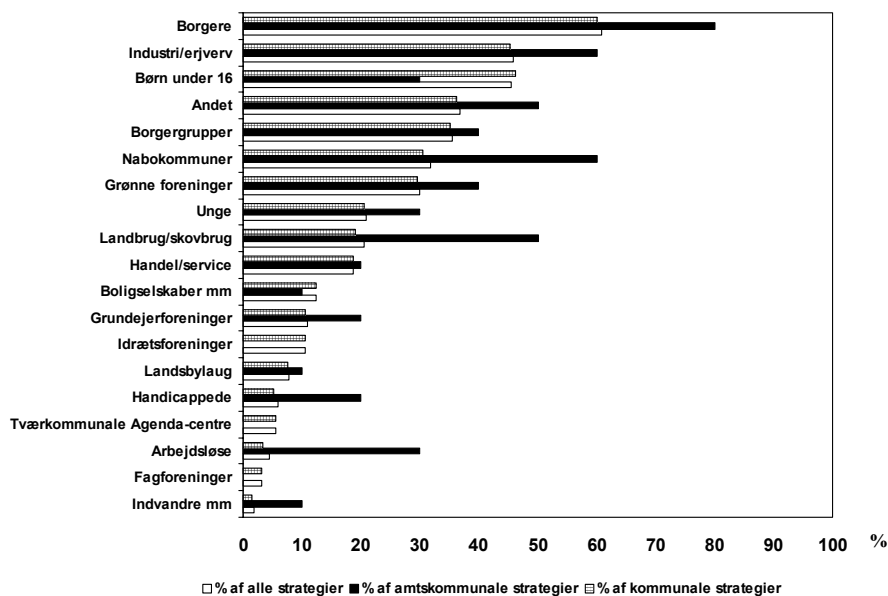

De kommunale strategier har i større grad end de amtskommunale strategier fokus på affald, spildevand, vedvarende ressourcer samt ændring af forbrugsmønstre.

Derimod indeholder de amtskommunale strategier i større grad beskrivelser inden for de resterende aktivitetsområder, der er registreret i undersøgelsen. I særlig grad er der amtskommunale strategier fokus på styrkelse af sundhed, luftforurening, bevidstgørelse om Lokal Agenda 21, beskyttelse af søer og åer og biologisk mangfoldighed.

Inddragelse af aktører

Hvilke aktører (uden for egen organisation) inddrager kommunen/amtskommunen i Agenda 21-arbejdet?

Kommuner inddrager i højere grad end amtskommunerne børn under 18 år, idrætsforeninger og fagforeninger. Derimod er der en stor overvægt af amtskommuner der inddrager borgerne, industri, nabokommuner, landbrug, arbejdsløse og handicappede.

Overordnet betragtet rummer de amtskommunale strategier i større udstrækning end de kommunale strategier beskrivelser af hvilke aktørgrupper, der inddrages i arbejdet. Således er der kun 10% af de amtskommunale strategier, der slet *ikke* beskriver deres inddragelse af aktørerne, hvorimod det tilsvarende tal er 23% for de kommunale strategier (disse tal fremgår ikke af diagrammet).